

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Організаційно-правовий механізм
публічного управління в екологічній сфері»

Виконала: студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування заочної
форми навчання
Леся МАРЧАК

Керівник: завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування, доктор наук з
державного управління, професор
Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

Рецензент: _____

АНОТАЦІЯ

Марчак Л. М. Організаційно-правовий механізм публічного управління в екологічній сфері. – Рукопис.

У магістерській роботі запропоновано розв'язання актуального наукового завдання, яке полягає в обґрунтування теоретичних засад та прикладних аспектів щодо удосконалення організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері України.

Визначено основні етапи розвитку та модернізації екологічного управління шляхом застосування механізмів та методики публічного управління, запропоновані ідеї щодо внесення змін до законодавчих актів та шляхи до імплементації в європейську систему охорони навколишнього середовища, модернізації чинного законодавства шляхом аналізу наукових досягнень у галузях науки та техніки.

З'ясовано, що основними викликами є: формування екологічної політики України, яке відбувається під впливом міжнародного співтовариства та вітчизняної громадськості; відсутність екологічної складової в програмах політичних партій; необхідності значних ресурсів для реалізації природоохоронних заходів.

Уточнено, що сучасний розвиток організаційно-правового механізму публічного управління у сфері екологічних-інновацій України має на меті поєднання економічних і екологічних інтересів в результаті реалізації нових ідей і знань із метою їх реалізації використання для задоволення потреб населення в умовах сталого розвитку виробництва і суспільства.

Запропоновано основні шляхи вдосконалення організаційно-правового механізму публічного управління у сфері екології в Україні на основі інституціональних підходів.

Ключові слова: публічне управління, екологічна сфера, механізми, організаційно-правовий механізм, державна екологічна політика, інституціоналізм, інституції, інституційний механізм, технопарк, «зелена економіка».

SUMMARY

Marchak L.M. Organizational and legal mechanism of public management in the environmental sphere. - Manuscript.

The master's thesis offers a solution to an actual scientific task, which consists in substantiating the theoretical foundations and applied aspects of improving the organizational and legal mechanism of public management in the environmental sphere of Ukraine.

The main stages of the development and modernization of environmental management through the application of mechanisms and methods of public management are defined, ideas are proposed regarding amendments to legislative acts and ways to implementation in the European system of environmental protection, modernization of current legislation through the analysis of scientific achievements in the fields of science and technology.

It was found that the main challenges are: the formation of the environmental policy of Ukraine, which is under the influence of the international community and the domestic public; the absence of an environmental component in the programs of political parties; the need for significant resources for the implementation of environmental protection measures.

It is clarified that the modern development of the organizational and legal mechanism of public administration in the field of ecological innovations of Ukraine aims to combine economic and ecological interests as a result of the implementation of new ideas and knowledge with the aim of implementing their use to meet the needs of the population in the conditions of sustainable development of production and society.

The main ways of improving the organizational and legal mechanism of public management in the field of ecology in Ukraine based on institutional approaches are proposed.

Keywords: public administration, environmental sphere, mechanisms, organizational and legal mechanism, state environmental policy, institutionalism, institutions, institutional mechanism, technology park, «green economy».

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ.....	8
1.1. Сутність та основні характеристики публічного управління в екологічній сфері.....	8
1.2. Зміст та структура механізмів публічного управління в екологічній сфері.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	26
2.1. Характеристика нормативно-правового регулювання сфери екології.....	26
2.2. Оцінка розвитку організаційно-правового механізму публічного управління у екологічній сфері	35
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	44
3.1. Адаптація зарубіжного досвіду реалізації інноваційних механізмів публічного управління в екологічній сфері.....	44
3.2. Інституціональний підхід до вдосконалення організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері.....	51
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні значна увага приділяється проблемі забруднення та серйозному погіршенню екологічної ситуації нашої планети. Науковці зосереджуються на розробці шляхів реформування публічного управління в екологічній сфері та модернізації й внесенню новітніх ідей до процесів формування державної екологічної політики. Швидкий розвиток суспільства та індустрії вносить нові віяння та чинить значну шкоду природі нашої планети. На Конференції ООН з питань навколишнього середовища та розвитку, що відбулася у Ріо-де-Жанейро у 1992 році, було затверджено набір з 27 принципів, які стосуються розвитку суспільства з огляду на збереження навколишнього середовища.

Останнім часом стає все частіше зустрічатися свідчення про неефективність традиційних моделей природоохоронних ініціатив і про недостатні результати їх використання. Очевидно, що потрібно реалізувати нові ініціативи та проекти екологічного розвитку. Розвиток науково-технічного процесу в багатьох галузях виробництва дозволяє перенаправляти виробничі потужності на нові сировинні бази й нові види продукції, що зменшує вплив на навколишнє середовище. Інноваційні науково-технічні розробки, які були представлені протягом останніх десятиліть, сприяють розробці та використанню транспортних засобів, які використовують електроенергію, енергію біомаси, водню, а також використанню сонячних батарей, вітрогенераторів, геотермальних та гідроенергетичних систем у промисловому виробництві. Суб'єктами сучасного ринку екологічних інновацій є держава, підприємства, організації, установи, університети, фонди та фізичні особи, такі вчені та фахівці, які забезпечують процеси генерації і поширення екологічних інновацій.

Характеризуючи екологічну ситуації в Україні, слід звернути особливу увагу на вплив бойових дій, який несе неоціниму шкоду природно-заповідному фонду країни, водним ресурсам та всьому живому. В результаті

повномасштабного вторгнення РФ на територію України були пошкоджені об'єкти критичної інфраструктури, небезпечні об'єкти та інші не менш важливі об'єкти для держави та особистості.

Екологічні виклики, концептуальні засади сталого розвитку та питання публічного управління в сфері екології були висвітлені в роботах вітчизняних та закордонних вчених, зокрема: Бакуменка В.Д., Вернадського В.І., Галушкиної Т.П., Гамана П.І., Драгана І.В., Дацій О.І., Крюкова О.І., Прокопенко О.В, Хенса Л., Ламбена Ж., Стрикленда А. та багатьох інших, які сформували теоретичне підґрунтя для подальших досліджень.

Отже, вітчизняними та зарубіжними науковцями проводилось дослідження проблемного поля екологічної політики, але при цьому деякі аспекти формування системи механізмів публічного управління в Україні у розрізі новітніх підходів потребують подальших досліджень. Вищевикладене зумовило вибір теми магістерської роботи.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад та прикладних аспектів щодо удосконалення організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері України.

Для досягнення мети магістерської роботи було визначено такі *завдання* дослідження:

- розкрити сутність та основні характеристики публічного управління в екологічній сфері;
- визначити зміст та структуру механізмів публічного управління в екологічній сфері;
- охарактеризувати стан нормативно-правового регулювання сфери екології в Україні;
- оцінити стан розвитку організаційно-правового механізму публічного управління у екологічній сфері України;
- запропонувати позитивні практики зарубіжного досвіду реалізації інноваційних механізмів публічного управління в екологічній сфері;

– удосконалити організаційно-правовий механізм публічного управління в екологічній сфері на основі інституціонального підходу.

Об'єктом дослідження є публічне управління у сфері екології.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування й реалізації організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Для вирішення завдань магістерської роботи було використано такі методи загального та спеціального наукового пізнання, а саме: діалектичний метод пізнання (для з'ясування теоретичних особливостей публічного управління у сфері екології); метод аналітичної абстракції (для пізнання сутності організаційно-правового механізму публічного управління); метод порівняльного аналізу (для оцінки позитивних практик зарубіжного досвіду реалізації інноваційних механізмів публічного управління в екологічній сфері); ризик-орієнтований підхід (для впровадження системи інноваційних механізмів публічного управління в екологічній сфері України) тощо.

Інформаційною базою дослідження є вітчизняні та зарубіжні нормативні акти, наукові публікації та навчальні посібники.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та практичних рекомендацій, які містяться в магістерській роботі, як в теоретичному, так і в практичному значенні при формуванні та реалізації організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері України в контексті євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

1.1. Сутність та основні характеристики публічного управління в екологічній сфері

Публічне управління в екологічній сфері є найбільш дієвим інструментом погодження загальнодержавних і місцевих інтересів, екологічної безпеки, одним з найбільш ефективних засобів залучення громадськості до розв'язання проблем екологічно безпечного життя, екологічно чистої продукції тощо [25, с. 46]. Практика публічного управління в сфері екології в Україні (або публічний екологічний аудит) заснована на кількох принципах, таких як підтримка керівництва екологічного аудиту та реагування на його результати, незалежність функцій аудиту, обґрунтований підбір аудиторів, визначення цілей, термінів, методів і періодичності проведення, адекватність збору, аналізу й документування результатів цілям аудиту та наявність процедур, що забезпечують неупереджений, чіткий і ясний вклад результатів публічного екологічного аудиту у висновках. Основне завдання публічного аудиту в екологічній сфері полягає в зібранні правдивої інформації щодо екологічних аспектів виробничої діяльності об'єкта, що підлягає аудиту, перевірці відповідності цих об'єктів вимогам законодавства про охорону навколишнього середовища та іншим критеріям, оцінці впливу діяльності об'єкта на стан навколишнього природного середовища та оцінці ефективності заходів, спрямованих на його охорону.

У сучасних умовах в Україні існує гостра потреба у розвитку екологічного аудиту, оскільки традиційні форми державного екологічного управління та контролю є неефективними, а виробнича діяльність має «умовно примусовий» характер. Проте, є значний потенціал невикористаних можливостей для розв'язання екологічних проблем, включаючи творчий потенціал підприємств. Також, практичні досягнення у галузі екологічного

аудиту у розвинутих західних країнах можуть бути використані в Україні. Крім того, можливе отримання істотних економічних переваг, включаючи додатковий прибуток, для підприємств.

Щоб продовжити розвиток публічного аудиту в екологічній сфері, необхідно вжити декількох заходів. Наприклад, потрібно впорядкувати та поліпшити нормативно-правову базу, використовуючи закордонні підходи та розробляючи вітчизняні методики проведення екологічного аудиту. Однак, найважливіше - змінити орієнтацію соціально-економічного розвитку держави, формувати нові ціннісні та моральні пріоритети, переглянути структуру потреб, цілей, пріоритетів та способів діяльності людини. Для цього необхідні радикальні політичні, законодавчі, соціально-економічні, технологічні та системні контрольні заходи. Виконання всіх цих заходів може сприяти стабілізації та покращенню екологічної ситуації в Україні., основою серед яких стане публічне управління.

Важливим аспектом формування нової системи публічного управління є врахування новітніх тенденцій, зумовлених розвитком науково-технічного прогресу суспільства. Екологічна сфера у даному контексті не є виключенням, а, навпаки, має пріоритетне значення. Згідно з визначенням Європейської комісії, еколого-орієнтовані інновації є технологіями, що сприяють меншому негативному впливу на навколишнє середовище порівняно з іншими альтернативами. Вони включають технології контролю за забрудненням (наприклад, повітряним забрудненням, управлінням відходами та будівництвом), виробництвом товарів та наданням послуг, які не супроводяться значними ресурсозатратами та забрудненням довкілля, а також управлінням ефективним використанням ресурсів (наприклад, водопостачанням, енергозбереженням тощо) [58].

Розвиток екологічних інновацій може мати два основних підходи:

- вони можуть бути спрямовані на конкретну мету зменшення негативного впливу на довкілля;

- вони можуть бути результатом досягнення економічних цілей, таких як підвищення продуктивності праці та якості продукції, з екологічними перевагами як «побічним ефектом». З цієї точки зору, екологічні інновації можна розділити на дві категорії: природоохоронні технології, що включають засоби контролю, ліквідації та запобігання забруднення (наприклад, дотримання санітарних норм та контроль викидів), та екологічно ефективні інновації, що представляють собою нові або модифіковані товари, процеси та послуги, які приносять користь виробникам та споживачам і водночас мають екологічні переваги.

Незважаючи на впровадження глобальної та європейської стратегії, формування екологічної політики в Україні породжує проблеми, які потребують глобальних рішень, зокрема:

1. Гармонізація (оптимізація) національної системи бухгалтерського обліку та контролю звітності суб'єктів господарювання різних форм власності зі стандартами Європейського Співтовариства та ООН.

2. Адаптація української економіки до глобальних змін клімату, створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку «зелених» секторів економіки та залучення інвестицій.

3. Стратегічні принципи економічно привабливої екологічної політики ООН передбачають інвестування 2% світового ВВП в «озеленення» економіки або «екологічну трансформацію держав» з метою зміни характеру розвитку та спрямування потоків державного та приватного капіталу, а також зменшення шкідливих викидів та ефективне використання ресурсів.

Також варто зазначити, що зміна політики в екологічній сфері в Україні може бути виділена на кілька етапів після отримання незалежності. В цьому контексті, існують три стратегічні документи, які визначають державну екологічну політику в країні (1998, 2010 та 2019 років). Ці документи закріплюють цілі, які держава встановлює для своєї екологічної політики й виявляють нагальність екологічних питань у системі державного управління.

Держава також звертає більше уваги на визначення, деталізацію, аналіз та вибір альтернативних варіантів розв'язання екологічних проблем.

Таким чином, екологічна політика поступово розвивається в Україні та стає повноцінною державною політикою з відповідною сферою державного управління. Держава не лише визначає загальні цілі, але також встановлює завдання за відповідними напрямками та проводить моніторинг ефективності державного управління, змінюючи його при необхідності.

Основними причинами, що перешкоджають переходу до комплексної та ефективної екологічної політики в Україні, є:

- формування екологічної політики в Україні, яка здійснюється під впливом міжнародної спільноти та вітчизняної громадськості;
- відсутність екологічної складової в програмах політичних партій;
- потреба у значних ресурсах для здійснення природоохоронних заходів.

Міжнародний тиск на Україну у сфері екологічної політики проявляється через накладання штрафних санкцій згідно з Орхуською конвенцією (2010 р.) [17] та призупинення дії механізмів Кіотського протоколу (2011 р.). Громадські організації також здійснюють тиск у сфері екологічної політики через судові позови та маніфестації, які вимагають виконання зобов'язань щодо пільг та компенсацій для "Чорнобильських" постраждалих. Наприклад, громадські організації протестували проти будівництва каналу «Дунай - Чорне море», що призвело до зупинки проєкту.

У сучасних умовах важливим напрямом реалізації ефективної екологічної політики держав є так звана «зелена» економіка, яка має декілька основних принципів:

- 1) Співіснування «без невичерпних ресурсів»: наявність відновлюваних джерел енергії, переробка матеріалів шляхом переробки сировини, органічне землеробство, що споживає мінімум енергії, без штучних засобів захисту та живлення рослин, генетично модифікованих організмів;

2) Напрямок оптимізації: енергоефективність житлового будівництва та виробництва, зменшення використання автомобілів, які споживають вичерпні ресурси; зменшення калорійності їжі, зменшення споживання води та її переробка шляхом очищення; відтворення лісів і заповідних територій шляхом створення природоохоронних зон;

3) Соціальний напрям: планування сім'ї та підвищення народжуваності до рівня відтворення шляхом посилення контролю та популяризації; принцип рівноправності у розподілі обмежених ресурсів, вирішенні питань землерозподілу та землеустрою, впровадження нових сільськогосподарських технологій, системи фінансового регулювання, що забезпечує задоволення основних потреб більшості населення;

4) Напрямок управління: зміна визначення міри розвитку держав – показник ВВП доповнити показниками природних послуг і збереження природних ресурсів, запровадження вуглецевого податку на імпорт продукції, посилення глобальної системи безпеки, оптимізація систем управління та прийняття рішень.

Одними з пріоритетних стратегічних напрямів державної екологічної політики України є (рис.1.1):

1. Енергетична безпека. Україна має зосередитися на розвитку енергоефективності, використанні відновлювальних джерел енергії та зменшенні залежності від імпорту енергоресурсів.

2. Розвиток та покращення мінерально-сировинної бази. Необхідно забезпечити ефективне використання мінеральних ресурсів та захист від недоцільного забруднення та виробництва шкідливих відходів.

3. Підвищення рівня екологічної безпеки на виробництвах та в зоні відчуження. Важливо забезпечити виконання екологічних стандартів та заходів безпеки на промислових об'єктах, а також в зонах, що потребують відновлення після екологічних катастроф.

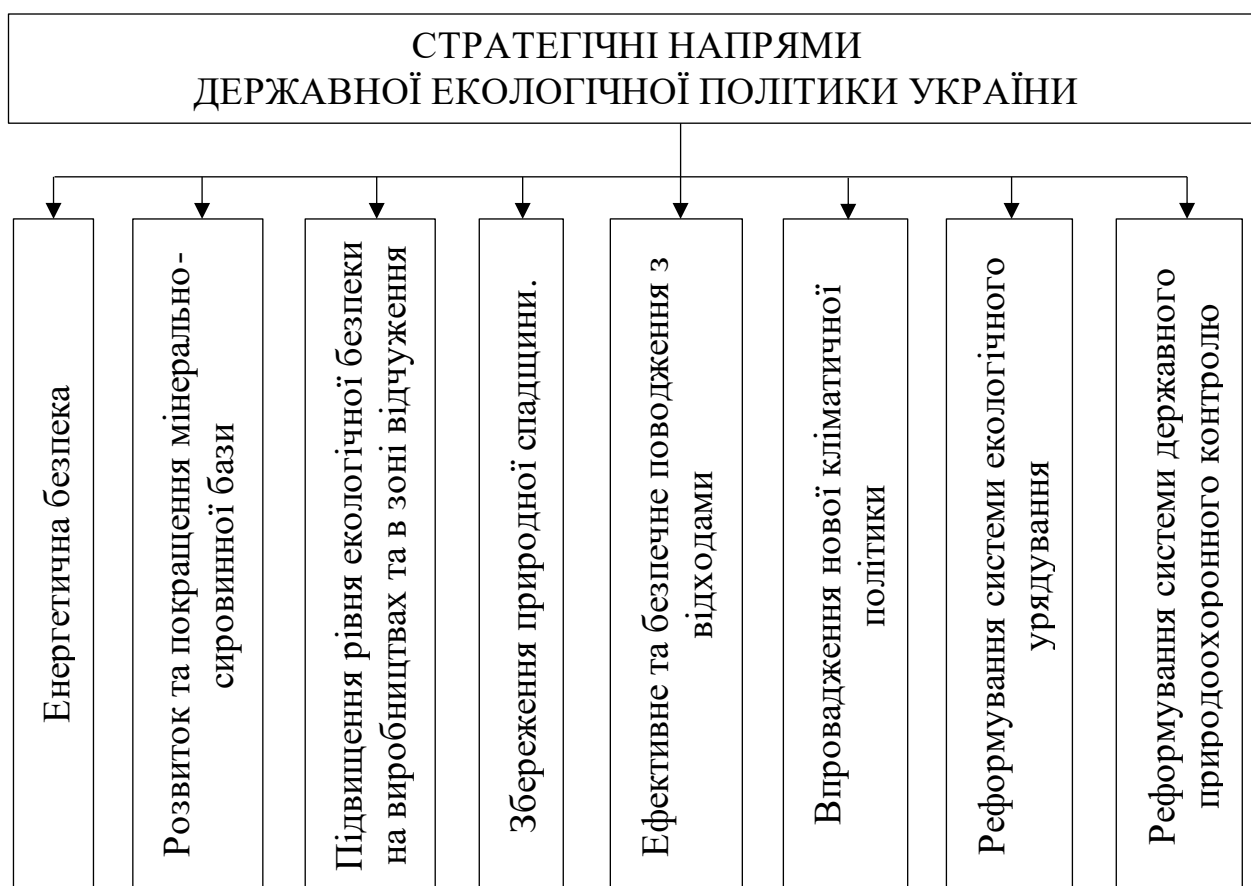

Рис. 1.1. Пріоритетні стратегічні напрями державної екологічної політики України

Примітка. Складено автором.

4. Збереження природної спадщини. Необхідно вжити заходів для охорони та відновлення біорізноманіття, природних резерватів, національних парків та інших природних територій.

5. Ефективне та безпечне поводження з відходами. Потрібно розвивати систему управління відходами, сприяти впровадженню перероблення та вторинного використання матеріалів, а також зменшувати кількість утворюваних відходів.

6. Впровадження нової кліматичної політики. Україна повинна приймати заходи для зниження викидів парникових газів, підтримки відновлювальних джерел енергії та адаптації до змін клімату.

7. Реформування системи екологічного урядування. Важливо покращити координацію та ефективність діяльності органів державного управління у сфері екології та природокористування.

8. Реформування системи державного природоохоронного контролю. Необхідно забезпечити ефективний контроль за виконанням екологічних норм та правил, запобігати порушенням та незаконній діяльності, та зміцнити відповідальність за екологічні злочини.

У багатьох країнах вже застосовуються різні шляхи державного стимулювання екологічних інновацій, такі як прийняття природоохоронних норм, законодавчих актів, надання субсидій на скорочення викидів, податкове стимулювання та реалізація прав на забруднення. У сфері енергетики та енергоефективності проводяться тестування нових технологій, таких як батареї, суміші, проекти CSP (концентрація сонячної енергії) та засоби розподіленого зберігання енергії. Енергоефективність є економічно ефективним шляхом зменшення викидів вуглекислого газу та навантаження на енергетичну мережу.

Конкретні механізми, за допомогою яких можливе забезпечення балансу екологічних та економічних інтересів суспільства, визначаються в документах, менш концептуального, рівня, а саме в державних стандартах. В Україні діє система стандартів в області охорони природи й поліпшення використання природних ресурсів — стандарти групи «Охорона природи». Зазначена система містить більше ніж 80 державних і близько 50 галузевих стандартів, прийнятих спеціально уповноваженими органами влади. Ці стандарти не були скасовані, проте зазнали часткового оновлення та доповнення із 2000 р. на сьогодні більшість з них є чинними [25].

Наприкінці 1980-х рр. ставлення до екологічного менеджменту в західних країнах сильно змінилося. Заходи щодо зниження екологічних підприємницьких ризиків і ресурсозбереження стали розглядатися як потенційна можливість завоювання і утримання конкурентної переваги підприємства в умовах зростаючої глобальної конкуренції. Це знайшло відображення в розробці та впровадженні різних національних стандартів екологічного менеджменту, а з середини 1990-х рр. — у міжнародній серії стандартів систем екологічного менеджменту ISO 14000. Як і інші стандарти

серії ISO, стандарти ISO 14000 є не технічними, а стандартами процесу управління охороною навколишнього середовища на підприємстві. Вони застосовуються на добровільній основі, не встановлюють конкретних вимог для екологічних показників, але встановлюють рамок, яким компанія або організація може слідувати, щоб створити ефективну систему екологічного менеджменту. Стандарти ISO 14000 [55] добре узгоджуються зі стандартами серій ISO 9000 (системи менеджменту якості), серії ISO 50000 [56], (системи енергоменеджменту), серії ISO 22000 [57] (системи менеджменту харчової безпеки). Стандарти даної серії можуть бути використані в будь-якій організації, незалежно від виду діяльності або сектора економіки.

Таке глибоке проникнення стандартів в практику господарської діяльності пояснюється наступними перевагами, які починають відчувати компанії, які впровадили системи екологічного менеджменту а саме:

- зниження витрат на утилізацію відходів;
- економія за рахунок зниження питомої енергоємності та матеріалоємності продукції;
- покращення взаємозв'язку з органами влади;
- поліпшення іміджу компанії серед споживачів, громадськості та зарубіжних партнерів;
- підвищення інноваційного потенціалу компанії.

Для успішного управління екологічними інноваціями важливе «інституційне закріплення» цієї мети.

За концепцією Норта Д., [6] інституції складаються з трьох основних елементів:

1. Формальні правила, такі як конституції, закони, адміністративні акти, офіційно закріплені норми права.
2. Неформальні обмеження, які включають традиції, звичаї, договори, угоди, добровільно прийняті норми поведінки, неписані кодекси честі, гідності, професійна самосвідомість і т.д.

3. Механізми примусу, які забезпечують дотримання правил, наприклад, судова система, поліція і т.д.

Якщо ми говоримо про інституційне середовище для забезпечення екологізації інноваційної діяльності в регіонах України, то наразі можна виділити такі закономірності:

1. Відсутність стимулів у місцевої влади для проведення трансформаційних змін в інституціях. Ті перетворення, що відбуваються, мають штучний характер і включають створення різноманітних «зон», «територій», «режимів» тощо.

2. Низький рівень інвестиційного забезпечення та ресурсів. Дослідження показують, що інституційні перетворення є другорядними, а першочерговими є заходи, спрямовані на покращення реальної конкуренції за інвестиції та людського капіталу. Такими заходами є децентралізація ресурсів, компетенцій і повноважень.

Складові інституційного середовища, що сприяють екологізації інноваційного розвитку регіону, включають:

- Тематика інституційного забезпечення інноваційної діяльності у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища.

- Правова база.

- Програмні документи щодо інноваційної діяльності.

- Інноваційна інфраструктура.

Ефективне інституційне забезпечення екологізації інноваційного розвитку регіону має охоплювати весь цикл інноваційного процесу від розробки інноваційної стратегії до впровадження інноваційної продукції.

Тому регіональна інноваційна інфраструктура не може існувати без взаємодії з державною політикою регулювання. Кожен елемент цієї скординованої системи повинен знаходити підтримку у владних органах, а також на регіональному рівні.

Аналіз кількості об'єктів інноваційної інфраструктури в регіонах України свідчить про їх обмеженість, структурну та функціональну

неповноту, а також про обмежену діяльність венчурних фондів і центрів трансферту технологій [6].

Таким чином, отриманий аналіз державної екологічної політики України до 2030 року [38], вказує на наступні аспекти:

1. Значна присутність ресурсо та енергоємних галузей у структурі економіки призводить до серйозного негативного впливу на довкілля. Цей вплив помітно зростає через недостатнє регулювання законодавства при переході до ринкових умов господарювання.

2. Фізичне і моральне зношення основних фондів у всіх секторах національної економіки призводить до проблем у довкіллі. Це свідчить про недостатню ефективність управління ресурсами.

3. Неєфективна система державного управління в галузі охорони навколишнього середовища та регулювання використання природних ресурсів призводить до неузгодженості між центральними й місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Також виявлено недоліки у системі державного моніторингу навколишнього середовища.

4. В суспільстві існує низький рівень розуміння пріоритетів збереження довкілля та переваг сталого розвитку. Також система екологічної освіти та просвіти потребує поліпшення.

5. Недотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян є поширеною проблемою. Контроль за дотриманням законодавства недостатній, а відповідальність за його порушення не є невідворотною.

6. Недостатнє фінансування природоохоронних заходів з державного та місцевих бюджетів, а також фінансування за залишковим принципом, є проблемою, яка обмежує ефективність таких заходів. Загалом, виявлені недоліки та проблеми в публічному управлінні та адмініструванні в екологічній сфері України свідчать про необхідність удосконалення та реформування системи управління, законодавства та фінансування в галузі охорони навколишнього природного середовища.

1.2. Зміст та структура механізмів публічного управління в екологічній сфері

Українське законодавство визначає публічне управління як систему специфічних політичних, економічних, юридичних та інших заходів, що держава вживає для керування екологічною ситуацією, раціонального використання природних ресурсів на території України, а також для забезпечення гармонійного, динамічно збалансованого розвитку економіки, суспільства та природи [4, с. 12]. Згідно з прийнятим Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», метою екологічної політики є досягнення задовільного стану навколишнього середовища шляхом впровадження екосистемного підходу у всі сфери соціально-економічного розвитку країни. Головною метою є забезпечення конституційного права кожного громадянина України на безпечне навколишнє середовище, реалізація збалансованого природокористування, а також збереження та відтворення природних екосистем [38].

Трактування змісту категорії організаційно-правових механізмів публічного управління, що існує в рамках наукового дискурсу, не може претендувати на повну об'єктивність та всебічне висвітлення проблематики відповідної наукової теми. Постійні зміни умов функціонування об'єктів публічного управління призводять, з одного боку, до зміни змісту їх основних характеристик, а з іншого – до векторів їх подальшого розвитку. Такі зміни, динаміка яких посилюється саморозвитком відповідного об'єкта, вимагають від суб'єктів публічного управління постійної адаптації (удосконалення) наявних у них механізмів публічного управління до нових умов. Іншими словами, суб'єкт публічного управління повинен шукати нову комбінацію методів, способів, засобів і технологій для підвищення ефективності цільового впливу.

В рамках вирішення наукової проблеми механізмів публічно-управлінського впливу, в контексті вивчення правових аспектів прояву їх

змісту, можна стикнутись із різноманітністю понятійно-категоріального апарату, а саме: «організаційно-правового», «адміністративно-правового», «інформаційно-правового» та «нормативно-правового» механізмів публічного управління.

Нами систематизовано перелік різних думок вчених-науковців щодо обґрунтування визначення організаційно-правового механізму публічного управління (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Погляди вчених на трактування поняття «організаційно-правовий механізм»

№ з/п	Автор, джерело	Визначення «організаційно-правового механізму»
1.	Назарчук Т.В., Косіюк О.М. [27]	Тлумачать організаційний механізм як "сукупність різноманітних за своєю природою конкретних організаційних дій, покликаних організувати ефективну діяльність організації". На думку вчених, використання організаційного механізму здійснюється з метою формування та подальшого розвитку організаційного потенціалу. В основу формування організаційного механізму покладаються процеси формування: органів управління організацією; системи внутрішнього та зовнішнього документообігу; інституалізація регламентів взаємодії між керуючою і керованою підсистемами. Правовий механізм використовується для регулювання правовідносин між суб'єктами та об'єктами управлінської діяльності.
2.	Скакун О.Ф. [50]	Переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, здійснюваний суб'єктами правового регулювання за допомогою системи правових засобів, способів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення правопорядку.
3.	Безпалова О.І. [3]	Система взаємопов'язаних та взаємозалежних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких уповноважені на те суб'єкти здійснюють цілеспрямований вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації ... функції держави.
4.	Вавренюк С.А. [5]	Система адміністративно-правових заходів, котрі впливають на відносини у суспільстві та функціонують відповідно до завдань держави та суспільства і характеризуються використанням інструментарію правового механізму для регулювання відносин між суб'єктами та об'єктами державного управління (використання примусу, заборони, дозволів, переконання).
5.	Дроздова Н.Г. [13]	Сукупність форм, методів та інструментів управління, організаційних структур, а також правових норм, що визначають засади реалізації функцій державного управління.

Примітка. Систематизовано автором.

Отже, організаційно-правовий механізм публічного управління в екологічній сфері – це сукупність нормативно-правових актів, які регулюють зміст, процес формування і реалізації державної політики в екологічній сфері.

Зараз в Україні активно здійснюються спроби реформування публічного управління, але вони не мають системного спрямування. Проблема побудови ефективних інститутів влади та формування ефективного інституційного механізму публічного управління потребує першочергового вирішення. Ефективне вирішення виявленої проблеми неможливе без формування відповідної науково-методологічної основи.

У вітчизняній науковій літературі немає єдиної думки щодо змісту поняття «інституційний механізм публічного управління», хоча є значна кількість публікацій, присвячених цій проблематиці. Аналіз літературних джерел показує, що вчені по-різному трактують його значення (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Погляди вчених на трактування поняття «інституційний механізм»

№ з/п	Автор, джерело	Визначення «інституційного механізму»
1.	Татусяк С.П. [51]	Сукупність інститутів, організацій, закладів і установ різного рівня і статусу, включаючи систему органів державного управління і місцевого самоврядування. Ці інституції забезпечують реалізацію державної політики у конкретній сфері.
2.	Критенко О.О., Даньшина Ю.В. [20]	Сукупність інститутів, які забезпечують належне безперебійне функціонування певної системи на основі легітимно встановлених правил, установлених законодавством у визначеній сфері
3.	Приходченко Л.Л. [33]	Сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами
4.	Мельник М.О. [24]	Відносини між органами державної влади та організаціями, підприємствами, установами, які функціонують у певній сфері
5.	Кифяк В.І. [59]	Сукупність інституційних важелів, стимулів і заходів, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку певної сфери
6.	Гордєєв О.К. [8]	Система упорядкування взаємовідносин і ролей суб'єктів та закріплення їх функцій відповідно до вимог традиційних та нових інститутів суспільства

Примітка. Систематизовано автором.

Таким чином, під інституційним механізмом публічного управління в екологічній сфері будемо розуміти складну систему, що призначена для практичного здійснення публічного управління, досягнення визначених суспільно-важливих цілей, і що охоплює: сукупність органів публічної адміністрації (органи державної влади та місцевого самоврядування), а також інших суб'єктів, залучених до процесу формування і реалізації державної політики в екологічній сфері; а також державну політику щодо формування нових, усунення старих та трансформації існуючих інститутів.

Оцінка ефективності публічного управління залежить від двох основних критеріїв:

1. Здатність структур влади регламентувати виконання своїх функцій і враховувати приватні ініціативи, що виникають від підприємництва та некомерційних організацій.

2. Відповідність реалізації професійних стандартів і правових норм в управлінській діяльності. Це досягається шляхом нагляду за державними органами у суспільстві через громадські палати, незалежних громадських експертів та уповноважених з прав людини на різних рівнях управління.

Слід назвати кілька ознак публічного управління, здатного реалізувати досягнення мети:

1. Органи публічного регулювання повинні функціонувати відповідно до потреб суспільства з наданням якісних послуг громадянам та соціальної підтримки.

2. Захист прав людини й громадянина з наданням можливостей для реалізації економічних ініціатив з розвитком горизонтальних форм взаємодії влади та суспільства.

3. Створення умов для конкурентоспроможності суб'єктів приватного сектора економіки поряд з державними й муніципальними корпораціями. Здійснення державної антимонопольної політики.

4. Раціональна оцінка поставлених цілей з встановленням оптимальних шляхів їх досягнення.

5. Здійснення капіталовкладень та орієнтація на отримані результати адміністративної та соціально-економічної діяльності суб'єктів публічного управління.

6. Прояв економічних ініціатив для задоволення потреб громадян.

7. Розвиток підприємницьких здібностей у посадових осіб офіційного управління (з питань державного підприємництва) при оптимізації витрат наявних бюджетних коштів.

8. Використання фінансових коштів з метою запобігання можливих проблем в житті суспільства, а не після того, як вони сформується і спричиняють негативні наслідки.

9. Децентралізація-соціально-економічна діяльність органів управління у вигляді активної участі державних, муніципальних, підприємницьких і цивільних представників.

10. Раціональне поєднання ринкових і адміністративних засобів у розв'язанні проблем, що стоять.

Суб'єктний потенціал і специфіку публічного управління формують цивільні об'єднання, ефективність яких визначається якісними характеристиками, які в свою чергу підрозділяються на такі види:

1. Участь в публічному управлінні, що може проявлятися в розробці управлінських рішень незалежних громадських експертів.

2. Верховенство закону-формування стійких правових основ, для захисту прав і законних інтересів у сфері економічних і майнових результатів.

3. Прозорість функціонування публічних структур управління із забезпеченням вільного поширення інформації, що пов'язано з передачею відомостей між учасниками соціально-економічних відносин.

4. Публічні інститути повинні формувати умови для задоволення всіх законних інтересів у суспільстві.

5. Формування та раціональне використання фінансових коштів для реалізації державних і муніципальних проєктів розвитку окремих сфер життя суспільства.

6. Процеси та інститути публічного управління повинні давати результати своєї діяльності при повній відповідності до потреб оптимального використання наявних економічних ресурсів.

7. Звітність-посадові особи державних і муніципальних структур управління, приватні підприємці та члени цивільних громадських організацій несуть відповідальність перед громадськістю. Ця відповідальність різниться залежно специфіки суб'єктів публічного управління.

8. Розгляд проблем з точки зору стратегічного управління з довгостроковою перспективою регулювання суспільного розвитку.

В умовах глобалізації система національного публічного управління повинна здатися швидко адаптуватися і реагувати на зміни в міжнародному середовищі. Відповідно до стратегії розвитку публічного управління в екологічній сфері, слід зауважити, що державна екологічна політика має на меті досягнення стану довкілля, який задовольняє вимоги екологічного добробуту шляхом впровадження екосистемного підходу у всі сфери соціально-економічного розвитку України. Це необхідно для забезпечення конституційного права кожного громадянина на чисте та безпечне довкілля, реалізації збалансованого природокористування та збереження та відновлення природних екосистем.

Основними принципами державної екологічної політики є:

Збереження кліматичної системи, що запобігає погіршенню здоров'я та добробуту людей та навколишнього природного середовища.

- Досягнення Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), встановлених на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку.

- Сприяння збалансованому (сталому) розвитку, враховуючи економічні, екологічні та соціальні аспекти.

- Інтегрування екологічних вимог у планування розвитку, розробку документів та у процеси прийняття рішень, що впливають на довкілля.

- Партнерство та залучення зацікавлених сторін у реалізації екологічної політики.

- Запобігання надзвичайним ситуаціям природного та техногенного характеру шляхом аналізу ризиків та моніторингу стану навколишнього природного середовища.

- Забезпечення екологічної безпеки та рівноваги на території України.

- Застосування принципів перестороги, превентивності та пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю.

- Забезпечення доступності, своєчасності та правдивості екологічної інформації.

- Стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля.

- Використання сучасних комунікаційних засобів та інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Важливо, що модель управління екологічною сферою в Україні повинна відповідати потребам суспільства і вимогам часу. Оскільки екологічні проблеми набувають все більшої актуальності в сучасному світі, країни повинні активно працювати над створенням ефективних моделей управління, які забезпечують баланс між економічними та екологічними інтересами, сталий розвиток та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Ключові вимоги до моделі управління екологічною сферою в Україні включають:

- 1) Удосконалене нормативно-правове забезпечення розвитку екологічної сфери, зокрема у напрямі визначення механізму публічного управління в екологічній сфері;

- 2) Оптимізацію системи органів, що управляють цією сферою, з урахуванням соціально-економічних умов;

- 3) Інституціональну (у т.ч. громадську) підтримку розвитку в екологічній сфері, яка може бути реалізована в різних організаційно-правових формах;

- 4) Транспарентність: модель повинна бути прозорою та доступною для громадськості та засобів масової інформації;

5) Забезпечувати підвищення іміджу України на міжнародній арені, а також інноваційності державної екологічної політики шляхом її цифровізації [30;60].

Отже, для забезпечення ефективності моделі управління екологічною сферою в Україні необхідно її адаптувати до змінних соціальних і екологічних умов, а також враховувати потреби та очікування українського народу. Додатково, варто зазначити, що зниження уваги до природно-ресурсного фактора розвитку держави та контролю над основними функціями держави може негативно вплинути і спричинити пошкодження природних компонентів життя і економічної діяльності для майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

2.1. Характеристика нормативно-правового регулювання сфери екології

На сучасному етапі свого розвитку Україна стикається з системним комплексом викликів (проблем) кризового характеру. Спостерігається стрімкий регрес суспільства та держави, пов'язаний з проблемами та недоліками публічного управління, від ефективності якого значною мірою залежить доля країни та її громадян. Тому важко переоцінити значення осмислення проблем публічного управління і вироблення способів їх подолання [12, с. 40]. Цілком закономірно що це твердження має відношення і до публічного управління у сфері збереження та охорони природного середовища, негативні наслідки якого призвели до загострення екологічної ситуації в країні.

Нами було виділено основні виклики (проблемні аспекти) у сфері публічного управління екологічною сферою в Україні (рис. 2.1).

Першим системним викликом є недосконала нормативно-правова база та неефективна координація між органами влади. Це призвело до того, що уряд дотримувався концепції економічного зростання, не враховуючи при цьому наслідки для навколишнього середовища. В той час, коли на рівні світової спільноти поступово будувалась нова парадигма розвитку суспільства, що отримала назву «сталий розвиток» (sustainable development), в Україні не було розроблено жодних пріоритетів та конкретних планів дій, спрямованих на поліпшення ситуації.

Упродовж років незалежності Україна офіційно підтримувала кілька міжнародних рішень, що стосуються сталого розвитку, таких як «Порядок денний на XXI століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), Декларация Тисячоліття

ООН (2000 р.), Йоганнесбурзька декларація та План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.) і «Майбутнє, якого ми прагнемо» (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.). Проте до 2015 року не було загальнонаціональної стратегії сталого розвитку та плану дій щодо її впровадження, а також відсутності імплементації міжнародних документів і угод у цій сфері у чинному законодавстві.

Рис.2.1. Основні виклики (проблемні аспекти) у сфері публічного управління екологічною сферою в Україні

Примітка. Складено автором.

Україна спробувала кілька разів створити та затвердити на законодавчому рівні концепцію сталого розвитку країни, але жодна з цих ініціатив не пройшла. Лише після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС питання реалізації довгострокових цілей сталого розвитку та

впровадження принципів «зеленої економіки» набули для держави першочергового значення. Було затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» [42] та передбачена нею Програма збереження навколишнього середовища в Україні.

Щороку на виконання зазначеної стратегії на рівні Кабінету Міністрів України розробляються та затверджуються конкретні заходи, зокрема за такими напрямками: реформування системи управління ОНС з метою перетворення її на інтегровану систему, яка здатна забезпечити реалізацію проєвропейських реформ; забезпечення поетапного приведення законодавства у відповідність з директивами ЄС, реформування системи державного контролю у цій сфері з метою зменшення частоти проведення перевірок та підвищення їх ефективності [22]. Однак, важливо зазначити, що реалізація заходів, за які відповідає Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, залишається незадовільною.

Розробка і подання проєктів Законів України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та «Про відходи», а також проєктів постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку виходів» та «Про затвердження плану дій поводження з відходами», а також подання проєкту «Про затвердження Концепції реформування системи державного природоохоронного нагляду», відновлення цільового призначення Державного фонду поводження з радіоактивними виходами та створення Концерну поводження з радіоактивними відходами, становить від 40% до 60%.

Загалом, залишилися невиконаними заходи, спрямовані на побудову ефективної системи нагляду за дотриманням законодавства в галузі охорони навколишнього середовища. Зокрема, не були розроблені проєкти Закону України «Про державний нагляд (контроль) у природоохоронній сфері» та «Положення про Державну природоохоронну інспекцію України».

Другим викликом є використання неузгодженої термінології. В національному законодавстві використовуються різноманітні терміни,

починаючи з основного поняття «охорона навколишнього природного середовища», яке розкрито у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [40], та його відношення до конституційного визначення «охорона довкілля», а також зв'язок з термінами «раціональне природокористування», «охорона природи», «екологічна політика» і т.ін.

Третя проблема пов'язана з чинною системою законодавства у галузі охорони навколишнього середовища. Відхилення у державному управлінні виникають внаслідок постійного хаосу в перехідних кризових системах, де існують серйозні проблеми з нормами. Все це створює умови для негативних змін, які швидко поширюються і впливають на основні складові системи управління. Це проявляється в усіх аспектах управління, включаючи нормативно-правовий аспект, через недостатню розвиненість та протиріччя нормативно-правової бази. Незважаючи на те, що національне законодавство вже майже повністю сформовано і пройшло етап становлення, воно не забезпечує ефективного регулювання відносин між суспільством та навколишнім середовищем і не сприяє національному шляху до сталого розвитку.

В рамках даної проблеми можна виділити кілька аспектів, на який слід більш детально зупинитись.

Перший аспект пов'язаний з проблемою термінологічної неузгодженості та недосконаlostі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [40]. Цей законодавчий акт створив основу для публічного управління в цій сфері та закріпив широкий комплекс прав і обов'язків громадян. Однак, слід відзначити, що ряд статей закону почали втрачати актуальність і не відповідають сучасним умовам, вони потребують перегляду, доповнень або радикальної перебудови. Зокрема, потрібно переглянути поняття управління охороною навколишнього середовища та систему її органів, компетенцію рад та їх виконавчих органів, а також місцевих державних адміністрацій.

Другий аспект пов'язаний із потребою у систематизації нормативно-правових актів, що регулюють дану сферу. Це обумовлено, по-перше, великою кількістю актів з різних сфер, швидкими змінами в законодавстві, дублюванням положень і наявністю прогалин. По-друге, систематизація необхідна для покращення та оперативного тлумачення норм права, що в свою чергу сприятиме підвищенню ефективності правового виховання. Тому систематизація основних тенденцій сучасного права ЄС, які визначені у Шостій програмі дій із навколишнього середовища, є важливим кроком, що спрямований на заміну численних розрізнених законодавчих актів рамковими правовими нормами та гнучкими стратегіями.

Третім аспектом є проблема адаптації національного законодавства до вимог і стандартів ЄС. Для отримання членства в ЄС країна-кандидат повинна узгодити своє законодавство з правовим набутком ЄС. Україна взяла на себе зобов'язання поступово наближати законодавство в галузі охорони навколишнього середовища, проте процес адаптації законодавства прогресував повільними темпами. Однією з причин такої ситуації є відсутність затвердженої національної стратегії та плану дій з адаптації, що призвело до того, що основні директиви ЄС не мають повного відображення в українському законодавстві, а безсистемно включаються у різні законодавчі документи, не забезпечуючи їх повне впровадження.

Для успішної апроксимації необхідно дотримуватись наступних рекомендацій:

1. Для належної транспозиції необхідно мати якісний офіційний переклад джерел права ЄС, а також коментований фаховий переклад, які стануть основою для створення єдиної термінологічної бази та уніфікованого тлумачення термінів і понять.

2. Під час транспозиції законодавство повинно забезпечувати щонайменше мінімальні вимоги, встановлені джерелами права ЄС. Введення будь-яких додаткових вимог або жорстких стандартів можливе тільки за умови

їх екологічної та економічної обґрунтованості та якщо вони не суперечать положенням джерел права ЄС.

3. Кошти донорської допомоги повинні використовуватися максимально ефективно, для чого потрібна відповідна інституційна основа та збалансована економічна стратегія, що зменшить фінансове навантаження на державний та місцеві бюджети.

4. Особлива увага має бути приділена просвіті громадськості та підвищенню кваліфікації державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій.

Апроксимація повинна стати абсолютним пріоритетом порядку денного, а фінансові та кадрові ресурси повинні бути перерозподілені з урахуванням цього. Відповідно до рекомендацій Європейського союзу, процес наближення складається з трьох етапів: розробка, імплементація та забезпечення дотримання. Останні два етапи є найбільш трудомісткими та вимагають значних фінансових зусиль, в порівнянні з підготовчою роботою. Україна повинна провести фундаментальну роботу з приведення законодавства у відповідність до європейських стандартів, щоб створити передумови для його ефективної технічної реалізації.

Четвертим аспектом є адаптація національної системи публічного управління в галузі охорони навколишнього середовища до європейських стандартів. Критерії цієї адаптації наведено на (рис. 2.1).

В Європейському Союзі стандарти управління включають наступні аспекти:

- використання комплексного міжсередовищного підходу, що передбачає розв'язання проблем кожного компонента (атмосфера, водне середовище, земельні ресурси тощо) як єдиного цілого, замість традиційного розгляду окремих складових;

- впровадження стратегічних екологічних оцінок при плануванні суспільного розвитку з урахуванням пріоритетності впливу на навколишнє середовище;

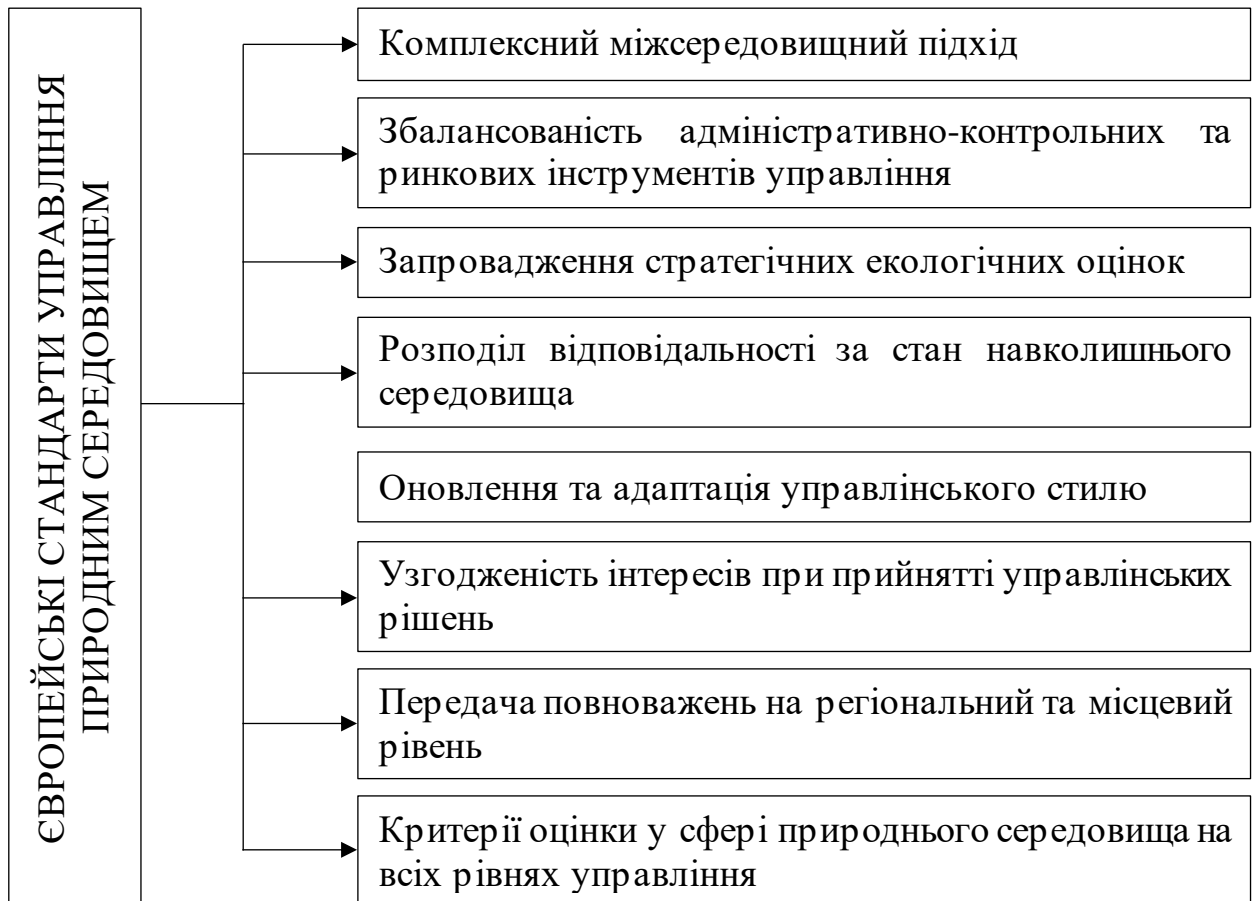

Рис. 2.1. Критерії адаптації національної системи управління ОПС до європейських стандартів

Примітка. Складено автором.

- чітко визначений розподіл відповідальності за стан навколишнього середовища між державою, суспільством та бізнесом, а також підвищення довіри між ними при здійсненні управління в цій сфері;

- постійне оновлення та адаптація стилю управління до змін ситуації шляхом «навчання у процесі виконання та діяльності»;

- прозорість та універсальність критеріїв відбору та оцінки інструментів політики в галузі охорони навколишнього середовища на всіх рівнях управління;

- здійснення добровільних екологічних угод для досягнення збалансованих інтересів та подолання традиційних управлінських підходів;

- забезпечення рівноваги між адміністративно-контрольними та ринковими інструментами управління;

- децентралізація управління охороною навколишнього середовища, передача повноважень на регіональний та місцевий рівень [38].

В Україні ще не сформувалась національна система ОНС яка може бути адаптована до європейських стандартів.

Четвертим викликом є недосконалість системи організації державного контролю в галузі охорони навколишнього середовища, включаючи високий рівень корупції, застарілу матеріально-технічну базу, непрозору систему прийняття рішень, відсутність адекватної системи відповідальності за порушення законодавства та недостатній рівень інформаційного обміну.

Відсутність єдиного підходу та розпорошення наглядових (контрольних) функцій держави між різними органами виконавчої влади. Наразі контроль здійснюється сімома органами виконавчої влади, зокрема Державною екологічною інспекцією, Державною службою геології та надр, Державним лісовим агентством, Державним геологічним кадастром, Державним рибагентством, Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Українською службою безпеки транспорту.

Відсутність прозорого механізму моніторингу стану навколишнього середовища та обмежений доступ до великої кількості даних, що унеможлиблює повний доступ громадян України до інформації.

Розв'язання питання недосконалості системи організації державного контролю за додержанням законодавства у цій сфері можливо здійснювати вже зараз, не відкладаючи надовго в очікуванні створення нового органу управління, а шляхом прискорення розробки та впровадження необхідних нормативно-правових актів та запровадження нових методів та підходів до процесу управління, більше того, створення міжрегіональних територіальних підрозділів, що теж передбачається вищезазначеною концепцією, принесе певні складності для регіонального рівня, зокрема для територій з підвищеним рівнем техногенного навантаження на стан довкілля.

П'ята і одна з найважливіших - проблема децентралізації влади. Існуюча адміністративно-інституційна інфраструктура державного управління у сфері

національної безпеки є переважно централізованою з подвійними функціями на регіональному та місцевому рівнях, що часто призводить до конфліктів та безвідповідальності. У більшості країн ЄС забезпечення належного стану довкілля є прерогативою місцевої влади. Переважаючою управлінською концепцією центральних органів влади є запобігання забрудненню навколишнього середовища, гармонізація взаємодії суспільства та навколишнього середовища, тобто не охоронна, а відтворювальна [38].

В ЄС у рамках децентралізації влади національні уряди багатьох країн передали широкий спектр повноважень з управління національною безпекою місцевим органам влади. Проте нещодавня реформа державного управління в Україні (2010-2011 рр.) ще більше розширила коло повноважень профільного міністерства щодо безпосередньої реалізації державної політики у цій сфері. Стає незрозумілим, якщо в умовах децентралізації влади в країні виконавчі функції центрального рівня не зменшуються, а, навпаки, збільшуються, особливо у сфері ліцензійно-дозвільної діяльності, виконання державних екологічних звітів тощо.

Отже, комплексний аналіз викликів (проблемних аспектів) у сфері державного управління природоохоронною сферою в Україні дозволяє виділити наступні завдання в рамках формування державної екологічної політики України:

1. Створення ефективної системи доступу до публічної інформації/даних та забезпечення дотримання екологічних прав громадськості на доступ до публічної інформації з екологічних питань, що може підвищити екологічну свідомість громадян України.

2. Поліпшення стану навколишнього природного середовища до більш безпечного для екосистем і населення рівня з урахуванням європейських вимог до якості навколишнього природного середовища.

3. Усунення залежності процесу економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та збільшення забруднення навколишнього середовища.

4. Зменшити втрату біологічного та ландшафтного різноманіття та створити цілісну та репрезентативну екологічну мережу. 5. Удосконалення системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

6. Зведення до мінімуму забруднення ґрунту небезпечними забруднювачами та відходами.

7. Забезпечення переходу до системи інтегрованого природокористування у сфері охорони навколишнього природного середовища та розвитку екологічної складової в галузях економіки.

8. Перехід на систему комплексного державного моніторингу стану навколишнього природного середовища та вдосконалення системи інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

2.2. Оцінка розвитку організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері

Ми вважаємо, що контролювати та вдосконалювати чинну екологічну законодавчу практику необхідно шляхом оцінки та розробки:

1. Стану справ у сфері екології та природокористування.
2. Комплексу еколого-економічних чинників, пов'язаних із здійсненням державного контролю за станом навколишнього природного середовища та діяльністю господарських структур.

За останню чверть століття в Україні вже закладено основи державної екологічної політики та визначено довгострокову стратегію розвитку природоохоронної галузі. Екологічна політика ґрунтується на принципі визнання екологічної безпеки держави важливим елементом і складовою національної безпеки. Положення, що розвивають цей принцип, закріплені в Конституції України, а також у відповідних законодавчих та нормативно-правових актах, що регулюють правове забезпечення якості довкілля. Реалізація екологічної політики регламентується діючими нормативно-правовими актами та положеннями. В екологічному законодавстві України в

окремі блоки виділено конституційні, екологічні та міжнародно-правові норми.

Аналіз чинної нормативно-правової бази показує, що в цей час в Україні переважно створено правові основи для здійснення державного управління у сфері екологічної безпеки на рівнях держави та регіонів. Однак існує проблема неузгодженості законодавчих актів, що регулюють цю сферу, тому неможливо говорити про наявність системи нормативно-правового забезпечення державного управління в галузі екологічної безпеки. Це вимагає проведення огляду законодавчих та нормативних актів у відповідній сфері. Конституція України [19] закріплює обов'язки держави щодо охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки (стаття 16), а також права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування завданої шкоди через порушення цих прав (стаття 50). Крім того, Конституція накладає обов'язок на кожен особу не завдавати шкоду природі та відшкодовувати завдані збитки (стаття 66). Компетенція Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України визначена в екологічній сфері, а також встановлені основи їхньої діяльності через прийняття відповідних рішень (статті 85, 92, 106, 116 та інші).

Українське законодавство надає велику важливість місцевим та регіональним органам державної влади, а також органам місцевого самоврядування в галузі охорони довкілля. Зокрема, статтею 13 Конституції України [19], визначено, що земля, надра, атмосферне повітря, водні ресурси та інші природні ресурси, що знаходяться на території України, є власністю українського народу. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування виконують права власника від імені українського народу згідно з Конституцією.

На сьогоднішній день регіональні органи влади мають достатньо можливостей для контролю за розробкою та реалізацією регіональних програм охорони довкілля в межах своєї юрисдикції. Це обумовлено положеннями Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [35] та «Про місцеве

самоврядування в Україні» [36]. Цими законами встановлено компетенції та повноваження місцевих державних адміністрацій, сільських, селищних, районних і обласних рад у сфері затвердження та контролю за виконанням регіональних цільових програм, включаючи програми охорони довкілля відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Закон встановлює порядок стандартизації та регулювання у сфері поводження з відходами, структуру власності на відходи, суб'єктів права власності на відходи, суб'єктів у сфері поводження з відходами, їх права та обов'язки, компетенцію органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами, заходи та вимоги щодо уникнення або зменшення утворення відходів, організаційно-економічні заходи щодо забезпечення розміщення та зменшення утворення відходів, кримінальні правопорушення у сфері поводження з відходами та відповідальність, а також міжнародне співробітництво в сфері поводження з відходами [34]. Визначення правових основ організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів та об'єктів України відображає Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [41]. Законом України «Про охорону атмосферного повітря» [39], встановлюються єдині нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря для всієї території України. Ці нормативи включають гранично припустимі концентрації забруднюючих речовин у повітрі, а також максимально допустимі рівні акустичного, електромагнітного, іонізуючого та інших видів шкідливого фізичного і біологічного впливу на атмосферу.

Крім того, встановлюються посилені екологічні нормативи для повітряних мас, що охоплюють курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні та інші території, де висуваються високі вимоги до якості повітряного середовища [39]. Відносини в галузі охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу, що знаходяться в природному стані, в неволі або в напівневолі, на суші, у воді, в ґрунті або в повітрі, постійно або тимчасово проживають на території України або через належність природних ресурсів її

континентальний шельф (морські економічні зони) регулюються Законом України «Про тваринний світ» [43]. Метою законодавства України про охорону, використання і відтворення тваринного світу є збереження і поліпшення середовища існування диких тварин і забезпечення умов для тривалого існування всього видового і популяційного різноманіття тварин у стані природної свободи, неволі чи напіввільних умовах. Закон визначає об'єкти тваринного світу, майно та об'єкти тваринного світу, права та обов'язки громадян у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, форми використання об'єктів тваринного світу, охорона тваринного світу, нагляду за тваринним світом, державного обліку та державного кадастру, порушення законодавства України у сфері охорони, використання і відтворення тваринного світу, відповідного контролю [21]. Тому важливим етапом у формуванні державної екологічної політики України стало прийняття у 2010 році Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», який привів до стабілізації та поліпшення стану навколишнього природного середовища України, мета державної екологічної політики шляхом інтеграції екологічної політики в соціально-економічний розвиток України для забезпечення екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, запровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження екосистем [37].

Удосконалення державного природокористування в умовах розвитку глобалізаційних процесів сприятиме реалізації основних засад національної екологічної політики, викладених у Стратегії державної екологічної політики України, зокрема:

- посилення ролі екологічного менеджменту в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної) та пріоритетів сталого розвитку;

- розгляд екологічних наслідків управлінських рішень та розроблення документів, що містять політичні та програмні засади державного, галузевого, регіонального та місцевого розвитку;
- розвиток галузевого партнерства та залучення зацікавлених сторін;
- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру шляхом аналізу та прогнозування екологічних ризиків на основі даних стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи та екологічного моніторингу;
- забезпечення екологічної безпеки, підтримання екологічної рівноваги на території України та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;
- відповідальність сучасного покоління за збереження навколишнього середовища на благо майбутніх поколінь;
- участь громадськості та бізнесу у розробленні та реалізації екологічної політики з урахуванням їх пропозицій щодо вдосконалення екологічного законодавства;
- невідворотність відповідальності за порушення екологічного законодавства;
- пріоритет вимоги «забруднювачі та користувачі природних ресурсів платити повну ціну»;
- відповідальність органів виконавчої влади за наявність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- забезпечення доступності, достовірності та своєчасності отримання екологічної інформації;
- державна підтримка та стимулювання вітчизняних підприємств, які здійснюють модернізацію виробництва з метою зменшення негативного впливу на довкілля [37].

Цей документ визначає стратегічні цілі, які стоять перед національною екологічною політикою, наводить відповідні основні завдання, виконання яких сприятиме досягненню цілей.

Для досягнення першої цілі, яка полягає в підвищенні рівня суспільної екологічної свідомості, можна вжити наступні заходи:

1. Створення національної інформаційної системи охорони навколишнього природного середовища сприятиме досягненню цілі.

2. Збільшення частки екологічної інформації та соціальної реклами, що мають природоохоронний спрямування, і регулярне їх поширення через засоби масової інформації також сприятиме підвищенню свідомості громадськості про екологічні питання.

3. Розвиток інформаційних центрів та територіальних органів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища також сприятиме підвищенню рівня екологічної свідомості.

4. Створення загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, яка забезпечуватиме доступ до екологічної інформації, включаючи національну систему кадастрів природних ресурсів, реєстри викидів та перенесення забруднюючих речовин, а також системи управління екологічною інформацією згідно зі стандартами ЄС до 2020 року, також має важливе значення для досягнення цілі.

5. Розроблення та впровадження до 2020 року програми підтримки проектів громадських екологічних організацій сприятиме залученню громадськості до екологічних ініціатив.

6. Розроблення і реалізація Стратегії екологічної освіти з метою сталого розвитку українського суспільства та економіки України також сприятимуть підвищенню рівня екологічної свідомості.

7. Створення і впровадження механізму забезпечення доступу громадськості до екологічної інформації та участі у прийнятті рішень відповідно до положень Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, також важливий для досягнення цілі.

8. Надання державної підтримки створенню і розвитку населених пунктів, які використовують енергозберігаючі технології житлового будівництва, та комплексне впровадження таких технологій також сприятимуть підвищенню екологічної свідомості.

9. Включення питань формування екологічної культури, екологічної освіти та просвіти в державні цільові, регіональні та місцеві програми розвитку є важливим етапом для досягнення поставленої цілі.

Ціль 2 полягає у вдосконаленні екологічної ситуації та підвищенні рівня екологічної безпеки шляхом досягнення наступних завдань, відповідно до Йоганнесбурзького плану дій: підвищення рівня екологічної безпеки шляхом впровадження комплексного підходу до оцінки ризиків, запобігання та зменшення наслідків стихійних лих; окреме розглядання питань, пов'язаних з атмосферним повітрям, охороною водних ресурсів, земель та ґрунтів, лісами, геологічним середовищем та надрами, відходами та небезпечними хімічними речовинами, а також біобезпекою.

Успішне досягнення цілі 3, яка полягає в створенні безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, в значній мірі залежить від проведення оцінки та запобігання ризикам для здоров'я населення України, що виникають внаслідок впливу навколишнього природного середовища. Для цього необхідно застосовувати методологію оцінки ризику та впроваджувати кероване управління екологічним ризиком до 2020 року.

Ціль 4 передбачає інтеграцію екологічної політики та поліпшення системи інтегрованого екологічного управління. Це включає розроблення та впровадження нормативно-правового регулювання, яке зобов'язує враховувати екологічну політику в інших документах, що містять політичні та/або програмні принципи державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку. Також передбачається розроблення та впровадження системи заохочень для суб'єктів господарювання, які впроваджують систему екологічного управління, дотримуються принципів

корпоративної соціальної відповідальності, проводять екологічний аудит, сертифікацію виробництва та контролюють якість продукції згідно з міжнародними природоохоронними стандартами. Крім того, вони здійснюють заходи для поліпшення екологічних характеристик продукції відповідно до встановлених міжнародних екологічних стандартів. Окремо визначаються завдання у промисловості та енергетиці, транспортно-дорожній галузі, житлово-комунальному господарстві та будівництві, сільському господарстві, військово-оборонній галузі, галузі туризму та рекреації.

Досягнення цілі 5, яка передбачає зупинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі, включає в себе впровадження екосистемного підходу в управлінську діяльність та адаптацію законодавства України у сфері збереження навколишнього природного середовища відповідно до вимог директив Європейського Союзу до 2020 року. Це одне з конкретних завдань, які необхідно виконати.

Ціль 6 полягає в забезпеченні екологічно збалансованого природокористування. Це включає технічне переоснащення виробництва шляхом впровадження інноваційних проєктів, енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій, а також маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів до 2020 року [37].

Отже, для успішної реалізації екологічної політики необхідно забезпечити ефективне функціонування законодавчої системи в галузі охорони навколишнього природного середовища, спрямованої на досягнення національних пріоритетів. Основні вимоги до такого законодавства полягають у відповідності Конституції України, наближенні до директив Європейського Союзу, забезпеченні виконання багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів та ін.), стороною яких є Україна, а також у соціальній прийнятності, реалістичності та економічній ефективності. Законодавство повинно сприяти гнучкому використанню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій та вирішенню екологічних проблем на місцевому рівні.

Приведення екологічного законодавства України у відповідність з положеннями *acquis communautaire* (спільного доробку), який є основою правового порядку Європейського Союзу, є першочерговим завданням і повинно включати такі напрями:

- забезпечення єдиної екологічної політики та її інтеграція в політики державного, галузевого, регіонального та місцевого розвитку;
- моніторинг і оцінка якості атмосферного повітря, зокрема щодо загальнопоширених забруднюючих речовин, зонування території України, розробка планів поліпшення якості атмосферного повітря в різних зонах і агломераціях, регулювання зменшення вмісту сірки у паливі;
- перегляд нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, що викидаються під час виробництва певних категорій транспортних засобів в Україні;
- перегляд нормативів якості поверхневих вод, які використовуються для централізованого водопостачання та побутових потреб, очищення комунальних стоків, запобігання забрудненню від змиву нітратів з сільськогосподарських земель;
- контроль за поводженням з такими видами відходів, як використані хімічні джерела струму, ртуть (включаючи компактні лампи), відпрацьовані оливи, електронне обладнання та непридатні до використання транспортні засоби;
- впровадження комплексної/інтегрованої дозвільної системи для стаціонарних джерел викидів, зокрема для енергогенеруючих об'єктів;
- ліцензування виробництва, застосування, імпорту та експорту небезпечних хімічних речовин, контроль за їх вмістом у продукції та безпечне видалення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Адаптація зарубіжного досвіду реалізації інноваційних механізмів публічного управління в екологічній сфері

Визначення закордонного досвіду публічного управління в окремих сферах суспільного життя набуває особливої актуальності в умовах активізації євроінтеграційних процесів та необхідності включення міжнародних стандартів правового регулювання. Так залучення міжнародного досвіду дозволить оптимізувати процеси контролю та регулювання державних органів влади та зменшить негативний вплив загальнодержавних та світових проблем на розвиток державної політики. Імплементация міжнародних домовленостей та впровадження їх у публічні механізми управління державою є важливим завданням.

Враховуючи договір про асоціацію з європейським союзом [52], Україна починаючи з 2014 року активно займається реформуванням усіх сфер діяльності. Зокрема, були внесені та виконані зміни до нормативно-правових актів, які стосуються таких питань:

- встановлення порядку оскарження рішень про відмову у наданні екологічної інформації або про неповне надання такої інформації;
- прийняття національного законодавства та призначення відповідального органу (органів) з питань оцінки впливу на довкілля;
- встановлення порядку консультацій з органами охорони довкілля та з громадськістю;
- прийняття національного законодавства щодо речовин, що руйнують озоновий шар та фторованих парникових газів, та призначення відповідального органу у цьому напрямку;

- визначення обов'язків щодо повернення, переробки, регенерації та знищення використаних контрольованих субстанцій;
- встановлення порядку моніторингу та перевірок витоку контрольованих субстанцій;
- удосконалення законодавства України щодо оцінки та управління ризиками паводкових загроз;
- прийняття національного законодавства та призначення відповідального органу (органів) у сфері забруднення повітря, встановлення вимог та порядку оцінки впливу на довкілля проєктів, яким це необхідно, визначення обсягу інформації, яку має подавати розробник для оцінки впливу на довкілля, запровадження заходів щодо інформування громадськості про прийняття розпорядчих документів за заявами про отримання дозволу на реалізацію проєкту;
- прийняття національного законодавства щодо стратегічної екологічної оцінки та призначення відповідального органу (органів) у цій сфері;
- встановлення порядку консультацій з органами охорони довкілля та з громадськістю;
- домовленості із сусідніми державами щодо обміну інформацією та проведення консультацій;
- розроблення та схвалення стратегії поліпшення якості атмосферного повітря в рамках Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року.

Заслуговує на увагу схожість формування державної політики в Україні та Польщі, а саме те, що Польща, як і Україна, мала екологічні проблеми, успадковані від СРСР. Слід зазначити, що державна політика Польщі після розпаду була ефективною і дозволяла будувати правильну економічну політику для розвитку всіх сфер життя держави та її міжнародних відносин. Тому державне управління навколишнім середовищем у Польщі та Україні є системним. Відмінною рисою польського механізму управління навколишнім середовищем є те, що Польща, як член Європейського Союзу, визнає діючу

систему управління навколишнім середовищем на рівні Європейського співтовариства та має власну систему управління в цій сфері. Польща дотримується головного пріоритету екологічної політики, визнаного всіма країнами ЄС – запобігання забрудненню навколишнього середовища шляхом передбачуваності та обережності. Про це свідчить використання так званих «найкращих доступних технологій», тобто використання методів виробництва, які забезпечують найвищий у світі рівень екологічної безпеки на сучасному науково-технічному рівні.

Регулятори природокористування, які використовуються в Польщі:

1. Екологічний податок використовується для оподаткування компаній, що виробляють екологічно шкідливі продукти, тоді як компанії з екологічно чистим виробництвом не зазнають негативних наслідків від зростання цін.

2. Податкові пільги та субсидії надаються з метою поширення використання сучасних наукових та технічних розробок, збільшення використання екологічно чистих технологій та компенсації втрат бюджетних ресурсів через надання податкових переваг компаніям, що виробляють екологічно небезпечні продукти.

3. Пільгові позики використовуються для фінансової підтримки підприємств, які використовують ресурсозаощаджуючі та екологічні технології, і можуть включати безвідсоткові або низько відсоткові кредити.

4. Платежі за забруднення довкілля містять в собі плату за спеціальне використання природних ресурсів, за забруднення навколишнього природного середовища та інші види шкідливого впливу на довкілля.

5. Цінова реформа використовує різні ціни на екологічно забруднені та екологічно чисті, екологічно нейтральні продукти для досягнення позитивних результатів у зниженні забруднення [53].

Одним з ключових напрямків екологічної політики Польщі є контроль за якістю довкілля та його складових; застосування стандартів до палива; обмеження викидання небезпечних речовин; надання ліцензій на виробництво; розподіл території за зонами [53].

В Польщі система управління навколишнім середовищем складається з трьох рівнів: центрального, галузевого та місцевого. На центральному рівні діють загальнодержавні органи, на галузевому - галузеві міністерства та відомства, а на місцевому - воєводства та органи муніципальної влади. Державна система Польщі включає два типи інститутів: державні органи, які не спеціалізуються на охороні довкілля, але розв'язання питань у багатьох сферах суспільного життя, та державні органи, які спеціалізуються на охороні навколишнього середовища та природних ресурсів.

Першу категорію представляють Польський Парламент, Міністри Польщі, Президент Польщі, Польські Наглядні офіси, Польський Суд, омбудсмен Польщі, губернатор Польщі та представники громади в Польщі.

Другу категорію представляють Міністерство охорони навколишнього середовища, Державна інспекція з охорони навколишнього середовища та Регіональні інспекції з контролю за дотриманням природоохоронного законодавства.

Міністерство охорони навколишнього середовища у Польщі є групою урядових департаментів, кожен з яких має визначені функції в галузі управління навколишнім середовищем та ресурсами. Серед цих департаментів можна виділити Департамент природоохоронної політики, Департамент лісового господарства, Департамент охорони природи, Департамент геології, Департамент повітря та поверхні Землі, Департамент води, Департамент міжнародних зв'язків та Юридичний департамент.

На рівні місцевого екологічного управління, губернатори та регіональні органи влади відповідають за керування місцевими екологічними управліннями. Закон передбачає, що Міністр охорони навколишнього природного середовища займається лише консультативними функціями, надаючи допомогу та консультації губернаторам щодо реалізації основних принципів екологічної політики. У системі екологічного управління Польщі на місцевому рівні також працюють регіональні інспекції, які забезпечують контроль за дотриманням екологічного законодавства та підпорядковані

діяльності державних екологічних інспекцій та Міністерству охорони навколишнього природного середовища [2].

Отже, аналіз польського досвіду показує, що головними тенденціями у відносинах між людиною та довкіллям є застосування правового підходу, науково обґрунтована взаємодія, екологічна свідомість, громадський екологічний рух та збереження або відновлення державної власності на природні ресурси. В інших країнах для досягнення екологічно чистого розвитку використовуються ефективні економічні, адміністративні та правові механізми управління навколишнім середовищем, що забезпечує високий рівень фінансування та захисту навколишнього середовища. Досвід провідних країн світу також показує, що інноваційна діяльність держави має важливу роль у галузі охорони навколишнього середовища.

Україна не досягла значного успіху щодо впровадження інноваційних технологій регіонального розвитку, попри зусилля та державну підтримку. Використання «зелених» технологій та ресурсозберігаючих технологій є недостатнім серед українських компаній. Тому є потреба в створенні умов для створення та розвитку інноваційної інфраструктури, яка допоможе інноваційним проектам швидше вийти на промисловий рівень. Досвід країн, таких як Фінляндія, Австрія, Швейцарія, Китай та США, показує, що технопарки є ефективним інструментом для створення інноваційних ресурсозберігаючих технологій в регіоні, що сприятиме вирішенню ряду питань екологічного та природоохоронного характеру. Проекти, що ґрунтуються на принципах «Зеленої економіки», є повністю інноваційними і проходять від зародження ідеї до промислового масштабування. Розвинена інноваційна інфраструктура є необхідною для ефективної підтримки всіх етапів проекту. Нові технології, які раціонально використовують природні ресурси та мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище, є пріоритетним напрямком розвитку для сучасної України, тому що вони допоможуть перехід економіки на новий технологічний рівень. Частина

ресурсозберігаючих технологій може бути використана вже наявним технологічним процесом, якщо деякі його елементи будуть модернізовані.

Ефективність використання технопарків як інститутів інноваційного розвитку вони підтверджуються світовою практикою та державними і муніципальними органами влади часто використовують їх для розвитку регіонів та виведення їх з економічної кризи. Для підтримки розвитку технопарків використовуються різні заходи державної підтримки, які допомагають швидко доводити ідеї до стадії повноцінного комерційного проєкту. Оцінка діяльності технологічних парків базується на успішній роботі інноваційних підприємств, збільшенні продажів, доходів, впровадженні нових інноваційних і науково-технічних розробок, створенні нових робочих місць та збільшенні надходжень до бюджету країни. В світі створено американську модель технологічних парків, яка базується на наданні університетом в оренду своїх лабораторій та площі наукомістким фірмам. Ця проста структура вже має позитивні синергетичний ефект.

Перший технопарк, відомий у всьому світі, був створений у США в 50-х роках ХХ століття і називається "Кремнієва долина". Цей технопарк був створений для комерціалізації розробок Стенфордського університету з метою розвитку мікроелектроніки у взаємодії з Hewlett Packard - лідером у цій галузі нині він продовжує розвиватись динамічними темпами.

Уряд США надає сильну підтримку для впровадження технопарків шляхом надання прямих субсидій, амортизаційних пільг компаніям технопарків, створення регіональних венчурних фондів, надання гарантій за кредитами, прийняття законів та формування державних замовлень на інноваційні розробки.

У Європі перші технопарки з'явилися на початку 70-х років минулого століття у Великобританії, а саме: Дослідницький парк Університету Херіот-Уатт, Единбург; Науковий парк Трінті-коледжу, Кембридж; Левен-ла-Нев, Бельгія; Софія-Антиполіс у Ніцці, та Inovallee в Греноблі, Франція.

Сучасна узагальнена європейська модель технопарку має наступні особливості: наявність спеціалізованого єдиного будинку для розміщення великої кількості малих фірм, кілька засновників і складніший механізм управління. Технопарки в Європі називають "науковими парками". Раніше технопарки в Британії належали університетам, проте на сьогодні вони на співпраці між університетами, приватними компаніями, державними організаціями та венчурними фондами. Основна мета таких технопарків полягає у тому, щоб сприяти створенню та розвитку інноваційних підприємств, що забезпечуватимуть економічний розвиток регіону та держави в цілому.

Однією з головних переваг технопарків є те, що вони забезпечують умови для взаємодії та співпраці між вченими, інженерами та бізнесменами. Що дозволяє об'єднувати наукові знання та технічні можливості з фінансовими ресурсами та підприємницьким досвідом. Такий підхід дозволяє створювати інноваційні рішення та продукти, які можуть бути успішно запуснені на ринок. Крім того, технопарки забезпечують високий рівень технічної та наукової підтримки для малих та середніх підприємств, що не мають достатніх фінансових ресурсів для створення власних дослідницьких та науково виробничих відділів. Це дозволяє таким компаніям зосередитися на виробництві та маркетингу своїх продуктів, забезпечуючи при цьому якість та конкурентоспроможність.

Отже, технопарки є важливим інструментом стимулювання інноваційного розвитку та економічного зростання. Вони забезпечують умови для співпраці та взаємодії між різними секторами економіки, сприяючи створенню нових ідей та продуктів, які можуть стати ключовими інструментами розвинутої економіки держави. Враховуючи світовий досвід та потреби української економіки, розвиток інноваційних технопарків та технополісів може стати одним з ключових напрямків економічного розвитку України. Це може забезпечити належні умови для концентрації інтелектуального капіталу та генерації інновацій, що, своєю чергою,

сприятиме підвищенню ефективності галузей економіки, формуванню інвестиційного клімату та культури підприємництва в регіоні.

Світова економіка поступово переходить до принципів сталого розвитку, що призводить до зростання значення «зеленої економіки». Інститути розвитку територій, такі як технопарки, зосереджують увагу на використанні енергоефективних та ресурсозаощаджуючих технологій. Українські інновації, спрямовані на використання таких технологій, можуть допомогти розвивати «зелену економіку» в країні, наприклад світовий досвід показує, що уряди повинні активно сприяти створенню технопарків, надаючи інфраструктурну підтримку та податкові пільги. Проте урядові не слід втручатися в щоденну діяльність технопарків. Для підтримки розвитку технопарків та здійснення принципів «зеленої економіки», можна розглянути можливість надання податкових пільг та інших заходів підтримки.

3.2. Інституціональний підхід до вдосконалення організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері

В сучасних умовах глобальних загроз постає велика проблема щодо формування державної екологічної політики яка залучає до взаємовідносин усіх суб'єкти які взаємодіють із державою. Актуальним є питання розроблення ефективних механізмів та інструментів державної екологічної політики в екологічній сфері через аналіз вітчизняної та закордонної екологічної політики та шляхів її реалізації. Слід зазначити про те що немає чітко сформованого вектора реалізації, що призводять до незручностей взаємодії між державними службовцями та науковцями.

Важливим тезами публічного управління в екологічній сфері України є:

1) публічне управління не може бути ізольованим від суспільства, оскільки воно реалізується частиною цього суспільства і в тісному взаємозв'язку із цим суспільством;

2) суб'єктами публічного управління виступають державні органи управління як організаційно-управлінські структури в екологічній сфері, органи місцевого самоврядування, інституції громадянського суспільства (громадські екологічні організації) і структури по захисту довкілля соціально-відповідального бізнесу;

3) високий рівень громадського контролю у сфері публічного управління із захисту навколишнього середовища і природи. Це дозволяє визначити інституційний механізм публічного управління у сфері екологічної політики як управлінську систему, що включає організаційно-функціональну, нормативно-правову складові та складову організаційно управлінської взаємодії.

С. Домбровська, В. Коврегін, А. Помаза-Пономаренко, О. Колєнов, аналізуючи державне управління з точки зору соціального, економічного і екологічного розвитку, вказують, що механізм формування державного управління у сфері безпеки соціо-еколого-економічних систем складається з комплексу методів та інструментів державного впливу у галузі захисту довкілля, раціонального природокористування, розвитку «зеленої» економіки і підвищення добробуту громадян [10, с. 43].

На сьогодні, реалізація адміністративно-організаційного механізму публічного управління у сфері охорони довкілля сьогодні стикається з багатьма проблемами:

1) стратегічні напрями реалізації екологічної політики мають переважно декларативний характер, а в площині її практичного втілення не відповідають критеріям ефективності;

2) інституційна і законодавча неузгодженість у сфері охорони навколишнього середовища сприяє поширенню корупційних практик і розбалансованості еколого-економічного розвитку держави.

Виходячи з цього, важливим є чітко визначити напрями удосконалення організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері заснованому на інституціональному підході.

Поняття «інституції» у науці публічного управління визначають як сукупність організацій, установ, закладів, які забезпечують реалізацію державної політики, взаємовідносини між ними, сукупність важелів, стимулів, чинників, правових норм та принципів. У нашому розумінні інституційний управлінський підхід базується на використанні досягнень усіх теорій і течій інституціоналізму, а тому можна вважати, що його суть полягає в тому, що вивчення будь-яких явищ і процесів не повинно обмежуватися лише аналізу економічних факторів, однак слід враховувати й неекономічні фактори. Тобто ефективність державного управління залежить не лише від економічних, а й від соціальних, політичних, правових, психологічних, етичних умов життя, а також від звичаїв, традицій і звичок, які склалися протягом року на території конкретної країни певний період часу. Цим пояснюється той факт, що в одних країнах певні економічні моделі та механізми працюють ефективно і дають хороші результати, а в інших вони гальмують і не працюють.

Аналіз європейського законодавства показав, що основна увага зосереджується на вивченні правового статусу, компетенції та нормативних актів, що регулюють відносини у сфері довкілля, зокрема інституційного механізму правового регулювання в Європейському Союзі та в Україні. Основні цілі дослідження полягають у всебічному аналізі екологічного правопорядку, а також у визначенні правового статусу, компетенції та прав у сфері довкілля для ЄС та України. Важливо зазначити, що екологічна політика ЄС визначається установчими договорами та програмами, а також деталізується в рамкових директивах, які надають державам-членам вільний вибір засобів досягнення поставленої мети.

Інституції ЄС, які зазвичай мають владні повноваження, включаючи формування та реалізацію екологічної політики, називаються керівними органами в праві ЄС. Для регулювання процесу формування та діяльності інституцій ЄС, що займаються охороною навколишнього середовища, застосовуються такі документи, як установчі договори ЄС, зокрема Договір

про заснування Європейського Співтовариства 1957 року та Єдиний Європейський Акт.

Для регулювання процесу формування та діяльності інституцій ЄС, що мають повноваження у сфері охорони навколишнього середовища, використовуються такі документи, як Договір про Європейський Союз 1992 року (Маастрихтський договір), Амстердамський договір від 2 жовтня 1997 року (який вносить зміни до Договору про заснування ЄС) та Ніщський договір від 26 лютого 2001 року [28], (також вносить зміни до Договору про заснування ЄС). Крім того, для регулювання цих питань застосовуються нормативно-правові акти інституцій ЄС:

- Регламент Ради щодо створення Європейського агентства з навколишнього середовища та Європейської мережі інформації і спостереження за навколишнім середовищем [45];

- Директива Парламенту ЄС та Ради № 2493/2000 від 7.11.2000 року щодо засобів стимулювання повної інтеграції аспекту навколишнього середовища в процес розвитку країн, що розвиваються [46];

- Рішення Європейського Парламенту і Ради № 1600/2002/ЄС від 22.07.2002р. щодо Шостої програми дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища [48];

- Рішення Ради від 09.03.1994 року про правила та загальні умови, що регулюють здійснення обов'язків омбудсмена [54];

- Правила процедури Ради ЄС (додаток «Перелік формацій Ради ЄС») [31];

- Рекомендація № 2001/331/ЄС Європейського Парламенту й Ради від 4.04.2001 року, що передбачає мінімальні критерії щодо екологічних інспекцій у державах-членах ЄС [47] тощо.

В Договорі ЄС визначено основні пріоритетні напрямки політики щодо навколишнього середовища. Вони включають збереження, захист і поліпшення якості навколишнього середовища, захист здоров'я людей, раціональне використання природних ресурсів та сприяння міжнародним

ініціативам у розв'язанні глобальних екологічних проблем. Основна мета політики ЄС у сфері навколишнього середовища полягає у забезпеченні високого рівня захисту здоров'я людини та екології. Ця політика базується на попереджувальному принципі, запобіжних заходах та відшкодуванні збитків, зокрема шляхом усунення джерел забруднення. Крім того, Співтовариство та держави-члени можуть співпрацювати з третіми країнами та міжнародними організаціями за відповідними напрямками діяльності. Згідно з Договором, укладення окремих угод щодо співпраці між Співтовариством та зацікавленими третіми сторонами є можливим.

Є ствердження, що Європейський Союз з часу підписання Маастрихтського договору поступово переходить до статусу «екологічного союзу», а держави-члени повинні включати питання охорони довкілля в нормативно-правові акти, що стосуються всіх сфер політики. Згідно зі статтею 11 та статтями 191-193 Договору про функціонування Європейського Союзу (TFEU) [18], ЄС має компетенцію діяти у всіх сферах екологічної політики, таких як забруднення повітря та води, управління відходами та зміна клімату. Його повноваження обмежені принципом субсидіарності та одностайністю в Раді ЄС у питаннях фіскальної політики, міського та сільського планування, землекористування, кількісного управління водними ресурсами, вибору джерел енергії та структури енергопостачання.

Варто зазначити, що в екологічній галузі існують три основні види державної діяльності: охорона навколишнього середовища, раціональне природокористування та забезпечення екологічної безпеки. Перші два види мають свої джерела правового регулювання, але діяльність, пов'язана зі забезпеченням екологічної безпеки, не має відповідного законодавчого підґрунтя. Тому є потреба в закріпленні механізму адміністративно-правового регулювання для забезпечення екологічної безпеки в Україні, що включатиме нормативну, інституційну та інструментальну основи, які будуть визначати цілі, завдання, перелік та повноваження органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади та муніципальних утворень щодо забезпечення

екологічної безпеки, а також принципи, що лежать в основі цієї діяльності. В даному контексті необхідно згадати важливе значення органів судової влади України.

Аналіз судової практики щодо захисту права на безпечні умови для життя та здоров'я показав, що недостатній рівень знань багатьох суддів у 165 екологічній сфері призводить до неправомірних судових рішень та затягування процесу захисту прав людей. Дослідники вважають, що серед напрямів модернізації екологічної політики першочерговим є створення спеціалізованих екологічних судів, підвищення рівня екологічної свідомості населення та удосконалення екологічного законодавства. У рамках європейської спільноти було прийнято низку програм дій щодо довкілля, що передбачають принципи європейської стратегії добровільних дій та «горизонтальний» підхід до розв'язання екологічних проблем. Виконання зобов'язань за Рамковою Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, підписаної державами та Європейською Спільнотою, є також важливим. Крім того, необхідно підвищити увагу до всіх випадків забруднення.

Тому важливо відзначити, що органи судової влади України мають принципове значення для захисту прав на безпечні умови для життя і здоров'я, але деякі судді не мають достатнього рівня знань в екологічній сфері, що може призводити до неправомірних судових рішень та затягування процесу захисту вищезгаданих прав. Зокрема, нами запропоновано створення спеціалізованих екологічних судів в Україні та підвищення екологічної свідомості населення.

Також існує велика проблема яка набула своє поширення у перед воєнний період та існує і досі, а саме неконтрольоване видобування та вивіз природних ресурсів, незаконна рубка лісу, створення стихійних звалищ поряд із об'єктами природно заповідного фонду та на територіях сільського господарського використання, у річки та водойми тобто модна наголосити що у перед воєнний період існувала проблема корупції, зловживанням службовим становищем, злочини адміністративного або кримінального напрямку.

Сьогодні продовжується раніше висвітлені проблеми та до цього переліку можна додати ще мародерство, розкрадання державної власності із боку громадян або силового блоку країни агресора рф.

Останнім часом у світі в галузях які знаходились в державній власності та управлінні відбуваються значні інституційні зміни. Урядом було прийняте рішення про передачу інфраструктурних об'єктів до бізнес-середовища у тимчасове довгострокове користування із правом контролю та регулювання діяльності такий шлях пов'язаний із тим що у держави бракує коштів на забезпечення їх відтворення та розширення. Тому у 1990 році у світовій господарській практиці відбулось впровадження нової концепції публічно-приватного партнерства яка набула альтернативою приватизації важливих та стратегічних об'єктів та галузей державної власності [11]. Світові тенденції щодо забезпечення екологоорієнтованої діяльності свідчать, проте що для досягнення позитивних результатів в екологічному розвитку громад є вдосконалення яке обумовлено такими складовими: підвищенням капіталізації природних ресурсів, корпоратизацією природних відносин, формуванням відповідного інституційного середовища.

Капіталізація природних ресурсів спрямована на збільшення частки регіональної доданої вартості, що може бути направлена на активізацію відтворювальних процесів як базису покращення життя населення. Суттєвим елементом такої складової є підвищення природно-ресурсної ренти із забезпеченням адекватних умов її розподілу. Вирішення зазначеного аспекту передбачає: по-перше, подолання наявних фінансових обмежень шляхом ефективного розміщення і використання наявних природно-ресурсних активів у бізнес-структурах з метою максимізації їх вартості та доходу; по-друге, забезпечення раціонального використання фінансового ресурсу на основі проєктного управління на користь забезпечення сталого розвитку територій.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці прикладних аспектів щодо удосконалення організаційно-правового механізму публічного управління в екологічній сфері України в контексті євроінтеграції.

1. В процесі дослідження доведено, що покращення екологічної ситуації в Україні можна досягти головним чином шляхом зміни спрямування соціально-економічного розвитку країни, формування нових ціннісних та моральних пріоритетів, перегляду структури потреб, цілей, пріоритетів та способів діяльності населення. Це вимагатиме проведення комплексу радикальних заходів публічного управління, зокрема: формування екологічної політики, законодавства, соціально-економічного розвитку, технологій та системного контролю.

Визначено, що основними викликами є:

- формування екологічної політики України, яке відбувається під впливом міжнародного співтовариства та вітчизняної громадськості;
- відсутність екологічної складової в програмах політичних партій;
- необхідності значних ресурсів для реалізації природоохоронних заходів.

Одними із пріоритетних стратегічних напрямів державної екологічної політики України мають стати: енергетична безпека, розвиток та покращення мінерально-сировинної бази України, підвищення рівня екологічної безпеки на виробництвах та зоні відчуження, збереження природної спадщини, ефективне та безпечне поводження з відходами, впровадження нової кліматичної політики, реформування системи екологічного урядування, реформування системи державного природоохоронного контролю.

2. Встановлено, що основними механізмами публічного управління в екологічній сфері є організаційно-правовий та інституційний. Під організаційно-правовим механізмом публічного управління в екологічній

сфері слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, які регулюють зміст, процес формування і реалізації державної політики в екологічній сфері.

Інституційний механізм публічного управління в екологічній сфері - це систем, що призначена для практичного здійснення публічного управління, досягнення визначених суспільно-важливих цілей, і що охоплює: сукупність органів публічної адміністрації (органи державної влади та місцевого самоврядування), а також інших суб'єктів, залучених до процесу формування і реалізації державної політики в екологічній сфері; а також державну політику щодо формування нових, усунення старих та трансформації існуючих інститутів.

3. Проведений моніторинг чинної нормативно-правової бази доводить, що у теперішній час у країні переважно створено правові засади здійснення публічного управління у сфері екологічної безпеки на державному та місцевому рівнях. Однією з проблем є суперечливість законів, які встановлюють правила в цій галузі, тому ще зарано стверджувати, що існує система правового регулювання публічного управління в сфері екологічної безпеки. Це потребує проведення аналізу законних та нормативних документів у відповідній сфері. На рівні Конституції закріплено обов'язки держави щодо захисту навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, встановлено правові основи організації, захисту, ефективного використання природно-заповідного фонду, відновлення його природних комплексів та об'єктів України, відносини у галузі захисту, використання і відновлення тваринного світу, з цього можна зробити висновок, що публічне управління в екологічній сфері спрямоване на збереження безпечного для життя живої й неживої природи навколишнього середовища, захист життя та здоров'я людей від негативної дії забруднення навколишнього природного середовища, гармонійної взаємодії суспільства й природи, захисту, розумного використання та відновлення природних ресурсів.

Зараз в Україні розвивається сучасна політика раціонального природокористування, яка має визначити майбутнє країни щодо захисту

навколишнього середовища та інших сфер. В цілому, політика раціонального використання природно-ресурсної бази Європейського Союзу є зразком інституційно зрілої політики, оскільки вона ґрунтується на концептуальному обґрунтуванні та має довгострокову перспективу, а також охоплює широкий спектр політичних та законодавчих заходів, направлених на збереження природних ресурсів та захист довкілля

4. Уточнено, що сучасний розвиток організаційно-правового механізму публічного управління у сфері екологічних-інновацій України має на меті поєднання економічних і екологічних інтересів в результаті реалізації нових ідей і знань із метою їх реалізації використання для задоволення потреб населення в умовах сталого розвитку виробництва і суспільства.

Стратегічним цілями, що стоять перед національною екологічною політикою є: підвищенні рівня суспільної екологічної свідомості, вдосконалення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки, створення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, інтеграція екологічної політики та поліпшення системи інтегрованого екологічного управління, зупинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі, забезпечення екологічно збалансованого природокористування

5. Визначено позитивні європейські практики публічного управління в системі екологічно-інноваційних механізмів. Серед найважливіших питань можна виділити: оцінку біорізноманіття для захисту видів; перегляд рішень про надання екологічної інформації; консультації з органами охорони довкілля та громадськістю; співпрацю з країнами ЄС щодо сталого розвитку морської галузі; виконання міжнародних зобов'язань щодо раціонального використання річки Дунай; планування управління відходами за принципом п'ятиступеневої ієрархії; моніторинг стану річкових басейнів; заходи до насіння та посадкового матеріалу рослин; встановлення науково-технологічного співробітництва з ЄС.

б. Запропоновано основні шляхи вдосконалення організаційно-правового механізму публічного управління у сфері екології в Україні на основі інституціональних підходів, а саме: забезпечення належного фінансування досліджень та розробок в галузі екології та сталого розвитку; розробка Національної стратегії розвитку екологічних інновацій, яка має визначити пріоритетні напрями розвитку, механізми підтримки інноваційних проєктів та механізми взаємодії між державним сектором, науково-дослідними установами та приватним сектором; розвиток інфраструктури та екосистеми для екологічних інновацій (інноваційні парки, лабораторій, інкубатори); підвищення екологічної культури та обізнаності населення в галузі екології та сталого розвитку (інформаційні кампанії, навчальні програми, залучення громадськості до екологічних проєктів); забезпечення правової бази для розвитку екологічних інновацій; розширення співпраці між науково-дослідними установами та приватним сектором; використання регуляторних інструментів для стимулювання розвитку екологічних інновацій; розвиток міжнародної співпраці та інтеграція України у світовий екологічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз публічної політики: навчальний дистанційний курс. Серія «Парламентська тренінгова бібліотека». 2020. 144 с. URL: <https://e-learning.rada.gov.ua/storage/pdf>
2. Антонюк У.В. Державно-правовий механізм охорони довкілля в Україні і Польщі: порівняльний аналіз. *Університетські наукові записки*. - 2011. № 4. С. 201-206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_4_30
3. Беспалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. 544 с.
4. Буркинський Б.В., Хумарова Н.І. Інноваційний імператив становлення «зеленої» економіки. *Екологічний вісник*. 2011. № 4 (липень-серпень). С. 2–3.
5. Вавренюк С.А. Організаційно-правовий механізм державного управління вищою освітою України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 17. С. 54-58.
6. Витвицький Я.С., Кернична А. Механізм державного управління в екологічній сфері на регіональному рівні та напрями його вдосконалення. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр.* Харків. 2012. № 2(42). С. 178 – 186.
7. Гіндес О.Г. Елементи економічного механізму природокористування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 9. С. 89-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_9_26
8. Гордєєв О. К. Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму. *Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. асоціації докторів з державного управління*. 2012. № 3 (11). С. 36-42.
9. Декларація тисячоліття ООН: прийнята резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї ООН від 08.09.2000 р. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.

10. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем : монографія / С.М. Домбровська та ін. Харків : НУЦЗУ, 2017. 244 с.

11. Драган І.В. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів / за ред. Е. М. Лібанової, М. А. Хвесика. К.: ДУ ІСПСР НАН України», 2014. 776 с.

12. Драган І.В. Фіскальний інструментарій державного регулювання природокористування. *Вісник Академії митної служби України*. 2014. Вип. 2(11). С. 40-47.

13. Дроздова Н.Г. Організаційно-правовий механізм управління системою державних закупівель на конкурсних засадах: теоретико-методологічний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 150-153.

14. Завгородня Т. Удосконалення інструментів економічного механізму охорони навколишнього природного середовища (На прикладі Донецької області). *Економіка України*. 2000. № 12. С. 67-70.

15. Загорський В.С. Екологічна політика ЄС і проблеми формування системи екологічного управління в Україні. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_210_ZahorskyuVS.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_210_ZahorskyuVS.pdf)

16. Колєнов О. Теоретичні засади механізму формування та реалізації державної екологічної політики в Україні. *Ефективність державного управління : зб. наукових праць*. 2014. Вип. 38. С. 354–360.

17. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : Конвенція; ООН від 25.06.1998 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_015

18. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями : Договір; Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_b06

19. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
20. Критенко О.О., Даньшина Ю.В. Функціональний підхід до розкриття сутності інституціонального механізму державного управління системою державних закупівель. *Ефективність державного управління*. 2015. № 42. С. 198-206.
21. Лесняк О., Логвинюк А. Проблеми впровадження екологічних інновацій в Україні. 2012. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/486>.
22. Майбутнє, якого ми хочемо: резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 27.07.2012 р. URL: http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/12/PDF/N1147612.pdf?_OpenElement.
23. Малиш Н. А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики : монографія. К. : К.І.С., 2011. 348 с.
24. Мельник М. О. Комплексний механізм державного управління у сфері соціального становлення та розвитку молоді в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2 (54). С. 108-112.
25. Мех Я., Кулик Р. Екологічний аудит: сутність і проблеми становлення. *Бухгалтерський облік і аудит: наук. журнал*. 2013. № 2. С 45-48.
26. Мовчан Ю. Політика ЄС у сфері охорони довкілля. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2971
27. Назарчук Т.В., Косіюк О.М. Менеджмент організацій: навчальний посібник. К.: "Центр учбової літератури", 2016. — 560 с.
28. Ніщський договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів (2001/С80/01) : Договір; Європейський Союз від 26.02.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_261
29. Омаров А. Е. Екологічна безпека держави в умовах глобалізаційних викликів сучасності: державно-управлінський аспект : монографія; [наук. ред. О. І. Крюкова]. Харків : ПромАрт, 2018. 288 с.

30. Помаза-Пономаренко А.Л. Цифрова трансформація в енергосекторі й екосфері як управлінський засіб підвищення їхньої ефективності функціонування. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»)*. 2020. № 2 (13). С. 312–323.

31. Правила процедури Ради ЄС (додаток «Перелік формацій Ради ЄС») (Ю. L 149, 23/6/2000, Р. 21.).

32. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні // За заг. ред. к.е.н. В. Г. Дідика. К. 2007.

33. Приходченко Л. Л. Політичний та інституційний механізми державного управління: узгодження інтересів. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 4 (31). С. 3-13.

34. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

35. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/586-14>

36. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97>

37. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України; Стратегія від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2818-17>

38. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України; Стратегія від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

39. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 р. № 2707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2707-12>

40. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>

41. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12>

42. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

43. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2894-14>

44. Ревуцький С. Технологічні парки в Україні як важлива форма інноваційної інфраструктури. Інноваційна інфраструктура в контексті національної інноваційної системи (економіко-правові проблеми): монографія / за науковою редакцією О. Бутнік-Сіверського. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, «Лазурит-Поліграф», 2011. С. 234 – 240.

45. Регламент Ради ЄЕС № 1210/90 про заснування Європейського агентства з навколишнього середовища та Європейської мережі інформації та спостереження за навколишнім середовищем, 7.05. 1990. URL: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/okr_sreda/evr_ag_okr_sred.htm

46. Регламент Європейського Парламенту та Ради 2493/2000/ЄЕС від 7 листопада 2000 року щодо засобів стимулювання повної інтеграції аспекту навколишнього середовища в процесі розвитку країн, що розвиваються (Official Journal L 288, 15.11.2000, р. 1-5).

47. Рекомендація Європейського Парламенту й Ради 2001/331/ЄС від 4 квітня 2001 року, що передбачає мінімальні критерії щодо екологічних інспекцій у державах-членах. Директива 90/313/ЄЕС від 7 червня 1990 року про доступ до екологічної інформації спрямованої на забезпечення більшої прозорості для окремих громадян та добровільних екологічних програм (ОВ L158 - 23.6.90).

48. Рішення Європейського Парламенту та Ради 1600/2002/ЄС від 22 липня 2002 року щодо Шостої програми дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища (Official Journal L 242, 10.09.2002, р. 1-15).

49. Сергієнко Л.В., Дзюбенко О.М., Ожго С.В. Державна екологічна політика України та правовий механізм її формування і реалізації. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3(89). С. 191-200.

50. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

51. Татусяк С. П. Механізми регіонального врядування: становлення та впровадження в умовах Європейської інтеграції : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 “механізми держ. упр.”. Івано-Франківськ. 2012. 20 с.

52. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їїніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011

53. Якушенко Л. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики : аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://uz.niss.gov.ua/articles/840/>

54. Decision of the european parliament of 9 March 1994 on the regulations and general conditions governing the performance of the Ombudsman's duties (94/262/ECSC, EC, Euratom). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31994D0262>

55. ISO 14001:2015. Системи екологічного управління. Вимоги з посібником по застосуванню. Міжнародна організація зі стандартизації, Женева, Швейцарія.

56. ISO 22000:2018. Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги для будь-якої організації, що займається виробництвом харчових продуктів. Міжнародна організація зі стандартизації, Женева, Швейцарія.

57. ISO 50000:2011. Енергетичні системи управління. Вимоги з посібником по застосуванню. Міжнародна організація зі стандартизації, Женева, Швейцарія.

58. Kemp R. Background report about strategies for eco-innovation : Report for VROM, zaaknummer 5060.04.0041. Final version. 2004. 22 May. 82 p.

59. Kyfyak V. I. The strategic components of the institutional mechanism of the agricultural sector of the economy of Ukraine. *Eco forum*. 2015. Special Issue 1. Vol. 4. P. 241—246.

60. Pomaza-Ponomarenko A., Medvedeva D. Methodology of monitoring and evaluation of the effectiveness of state policy in the sphere of environmental safety in Ukraine. *East Journal of Security Studies*. 2020. Vol. 6 № 2. Pp. 111-123. URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/55>.

Виконала: студентка
магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та
адміністрування заочної
форми навчання

_____ Леся МАРЧАК

Науковий керівник:

завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

**Робота допущена до
захисту:**

завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ